

**LIBERALIZMUS,
MARXIZMUS, KERESZTÉNY
GAZDASÁGI REND**

A LIBERALIZMUS ÉS MARXIZMUS TANULSÁGAI
ÉS AZOK FELHASZNÁLÁSA A KÖZGAZDASÁGI
SZERVEZET FELÉPÍTÉSÉNÉL.

ÍRTA:
DR. SCHÄFFER ISTVÁN

BUDAPEST, 1943.

Felelős kiadó: Dr. Schaf fer István.
Held János könyvnyomdája, Budapest, IL, Mecset-u. 8. Tel.: 153-695.

BEVEZETŐ

Egészséges államéletet csak helyesen megszervezett közgazdaságra építhetünk.

Az életet a materiális kérdések irányítják. És ezért mindig is legfőbb feladat marad az anyagi javak növelése és minél igazságosabb elosztása. Ez egyszerismind a szellemi haladásnak is előfeltétele.

Az élet és politika más területein is összhangot kell teremteni, megfelelő gazdasági megalapozottság nélkül mégis minden légyeres térben, mozog. E tétel helyességét tagadhatjuk, az élet könyörtelen törvényszerűségeit megváltoztatni mégsem tudjuk.

Politikus nemzet vagyunk. Talán sehol a világon nem politizálnak annyit mint nálunk. És mégis — talán sehosem találunk kevesebb érdeklődést a közgazdaság kérdései iránt, mint magyar földön. Az intelligencia ismerettárából majdcsaknem teljesen hiányzik a közgazdasági tudás. A középiskola egyoldalúsága és mulasztásai, a magyar élet uralkodó közjogi beállítottsága és a zsidó sajtó tervszerű megtévesztése mind összeműködtek ennek a visszás és káros állapotnak kialakításán.

Pedig hiába minden munkánk és minden malomalatti politizálásunk, jobb világot csak helyesebb közgazdasági szervezet által teremthetünk. Az egyén minden törekvése és erőfeszítése is kárbavész, ha egy beteg nemzetgazdaság válságai, kilengései, sőt forradalmi felfordulásokhoz is vezető hibái veszélyeztetik fáradozásainak eredményeit.

Ennek felismerése sokáig késett. Csak most tapasztalható valamelyes haladás a közgazdasági ismeretek értékelésében. De a keresztény intelligencia legnagyobb része még ma is érzéketlen a közgazdaság mélyebb és valóságos problémái iránt. Azt hiszi, hogy mindent megtett, midőn jól-rosszul elfoglalja — legtöbbször érdemtelenül és ajándék-képen — a zsidóság üzleti, kereskedelmi és bankpozícióit, ahol pedig gyakran nem tanúsít külön erkölcsi felfogást és magatartást a leváltott zsidóságnál, kapzsiságban és mohóságban néha még elődein is tútesz.

Lehetetlen, hogy ez a rosszul sikerült őrségváltás legyen az új életépítésnek akárcsak a kezdete is. Még ha minden vonatkozásban egészséges lenne, akkor is csak mint egész kicsiny részleteredményt fogadhatnánk el. Ám nem véletlenül kirívó hibái talán mégis felhívják a keresztény közvélemény figyelmét és rádöbentik lelkiismeretét arra, hogy ily elszigetelt és végeredményben a régi kapitalista világban gyökerező s egészen annak eszmekörébe beállított leváltások nem jelentenek új életet, nem hozzák meg az annyira szükséges változást, nem gyarapítják az általános jólétet és az osztóigazságnak sem felelnek meg, mert csak egyeseknek juttatnak, legtöbbször meg nem szolgált előnyöket.

Most új életet kell teremteni, új és keresztény világrendet kell kialakítani, *mindenki* jobbsorsának érdekében alapvetően kell átalakítani a közgazdasági szervezeteket és intézményeket. Itt foltozás nem segít. Tehát nem használ elhatározóan a modern államok és közületek százféleképpen megnyilvánuló szociális gondoskodása sem, mert nagyon elágazó volta és ötletszerűsége miatt nem képez szerves egészet, nélkülözi az áttekinthetőséget és ezért nem nyújt tudatos és főképp általános és megnyugtatóan igazságos rendezést. Sokszor kétszer is segít, ahol nem kellene, máshol a legnagyobb szükségről sem vesz tudomást, esetleg — közvetett úton — azt még súlyosbítja. Gyakran az egyén felelősségudatát lanyhítja, az élelmeseznek és lelkiismeretleneknek tág teret nyújt a visszaélésekre, viszont a szemérmes szűkölködőt és rászoruló legelőször nyomorban hagyja. Inkább csak a társadalom szociális lelkiismeretének könnyű megnyugtatóására alkalmas, kielégítő megoldást soha nem adhat.

Minden földi törekvésnek elhatároltsága, relativ lehetőségei a sokszor kiábrándító józanságra köteleznek. A keresztény gondolat transcendentális beállítottsága már önmagában is arra utal, hogy e világon a boldogságot sosem találhatjuk meg, de egyúttal követeli, hogy a földön megszerezhető elérni mind többek számára megkíséreljük. Ez nem utópiakergetés.

Embert nehéz alakítani. Az intézményeket és berendezéseket kell olymódon átszervezni, hogy a mindig jelentkező gyarlóságot az elérhető legkisebbre mérsékeljük.

Igenis utópia az emberek teljes átalakítását remélni, de nem elérhetetlen igyekezet a szervezetek megfelelőbb átformálása. És e téren sosem állhat meg a keresztény törekvés. A keresztény hívő tudja, egész lelkével érzi, hogy a kereszténység nem a nyugalom poshadt dermedtsége, a mulasztások, a hibák és bűnök ostoba konzerválása, hanem a meg nem álló haladás, az örök nyugtalanság sóvárgása a szebb és jobb felé. A kereszténység nem a gyűlölet hirdetése, nem negatívum, ha kíméletlen erélyt mutat is a rosszakaratúak felé, hanem alkotó, építő pozitívum. Akik mindezeket tagadják, Krisztust tagadják meg, nem Öt, hanem önmagukat szeretik, jelen helyzetüket féltik.

A keresztény ember áhítattal megáll az Ég előtt, véges értelmének és bűnösségének alázatos tudatában nem kutatja annak titkait, csak szent hitével tekint reá. De ugyanez a hit arra kötelezi, hogy a földi dolgokat minden előítélet és elfogultság, beidegzett konzervatizmus és népszerűséget hajhászó demagógia nélkül nézze. Minden nézetet, bárkitől származó, még legellenszenvesebb oldalon született teremtő gondolatot is tárgyilagosan tekintsen és felhasználjon a jó ügy érdekében. És bátran használja agyát, mellyel Isten elkötelezte a gondolkodásra és megtiltotta a megállást az embercsinálta tekintélyek tilalmai előtt, jöttének azok bárholnan. Az alázat egyedül Istené!

A kereszténység a megbékélés, a kiegyenlítés bölcsesége népek és osztályok, fajok és földrészek és a százféleképen szembenálló egyének között. A kötelességeit felismerő keresztény gondolat feladata békét teremteni a kereszténység ágazatai között, megbékíteni az ellenséges nemzeteket

és gyűlölködő nemzetiségeket, enyhíteni a társadalmi osztályok örök harcát.

A szociális megértést akarja szolgálni e könyv is. Nem akar megfellebbezhetetlenül irányt szabni, csupán támpontokat kíván nyújtani egy új gazdasági rend kialakításához.

A liberalizmus és marxizmus mindenben ellentétes rendszereinek szembeállításával akarom élesen megvilágítani az olyannyira különböző okokból fakadó előnyöket és hibákat, hogy a megfelelő következtetések megtételére alkalmat nyújtsak. A fasizmus, a német nemzeti szocializmus és a portugál korporatív rend nagyeredményű reformjainak tárgyalását és méltatását szándékosan mellőzöm, egyrészt, *mert közgazdasági irányelveik még mindig nem véglegesen megállapodottak, berendezkedéseik még nem teljesen kialakultak és áttekinthetők, másrészt ismertetésük elhomályosítaná a két véglet — a liberalizmus és marxizmus — jó és rossz oldalainak éles kiütkezését és így megnehezítené az azokból vonható következtetések és tanulságok megállapítását.* Pedig én ezeken keresztül óhajtom rávezetni az olvasót a gazdaságpolitikai bírálat nézőpontjaira és ezeken át kísérlem meg egy új gazdasági rend alapvonalainak felvázolását.

Csupán az alapelveket világítom meg, mert nem akarom az olvasót megterhelni és áttekintését megnehezíteni, de meg a részletes tárgyalás nagy anyagának kifejtéséhez szükséges könyv kiadására a mai idők kevésbé alkalmasak. És hiszem, hogy nálamnál hivatottabbak fogják elvégezni e már nem halasztható feladatot és sok tévelygés után levetik az Evangélium régi és mindig örök tételeit a modern gazdasági és szociális élet minden síkjára.

LIBERALIZMUS.

A liberális kapitalista rend ambíciót serkentő versenyének és szabadságának köszönhetjük a termelés mai fejlettségét, századunk büszke technikai csodáit. A liberális gondolat elévülhetetlen dicsősége, legszebb érdeme a társadalmi egyenjogúság és politikai szabadság.

Modern tőkeképződésre felépített lendülete sokaknak mégis csak nyomort jelent. A tengernyi megtakarított jószágmenyiségben, felhalmozott tőkékben milliók kilégítetlen igénye, szenvedése sír. Erkölcsi elvek nem vezetnek és nem korlátozzák. A tömeg érdekeit a termelésből kikapcsolja, nem igyekszik munkatársakat nevelni; a feles munkáskínálat kíméletlen kihasználásával és a modern munkaszalag kényszerével szorítja keserves robotra a mindennapi megélhetésükért küzdőket.

A kapitalizmust a termelés érdekei nem irányítják. A hirtelen nyereséget hajszolja. Produktív befektetésekhez csak könnyebb és gyorsabb üzletek híján nyúl, viszont a nyereség biztosítására a javak megsemmisítésétől sem riad vissza, még akkor sem, ha számlálatlan ezrek nélkülöznek is ugyanazon szükségleti cikkeket.

A dolgozni akaróknak munkát adni nem tud, nem is nagyon törekszik. Ellenkezőleg, még a tájékozatlansága és kapzsisága által felidézett válságokat is a munkabérek leszorításával és munkáselbocsátásokkal igyekszik „enyhíteni”. Ilyenkor a termelő eszközöket és a munkaerőt évekig kihasználatlanul heverteti.

Az újkori technikai fejlődés és üzembracionalizálása termelés eredményességét óriás mértékben növelte. Mindebből nem több kényelem, nagyobb jólét, több boldogság származott az emberiségre, ellenkezőleg ebből fakadt legnagyobb, legvisszásabb tragédiája. Mert a haszonlesés nem osztotta meg a tökéletesebb termelés nagyobb eredményeit, nem tartotta meg munkásait a produktíóképesség emelkedésének megfelelően csökkentett munkaidő és a régi munkabér mellett, midőn még magának biztosíthatta volna a géptechnikai haladás minden hasznát. Kapzsiságában a feleslegesnek látszó munkások millióit az utcára dobta, nem számolván azzal, hogy saját fogyasztóit teszi tönkre és végeredményben hön áhított profitját, sőt önön existenciáját veszélyezteti.

Világosszemű keresztény közgazdászok már nagyon régen, még a múlt század utolsó éveiben itt keresték a válságok megoldásának nyitját. A napjainkban is erősen elterjedt, csak középkorba illő, együgyű felfogással szemben, mely a termelési technika nagyszerű haladásának tagadásában és feláldozásában véli megtalálni a naiv segítés módjait — ők ezt mindenben lelkesen igenlik. Egyúttal bizonyítják, hogy a múltban is jelentkező krízisek, válságos helyzetek mindig akkor szűntek meg és alakultak át virágzó prosperitássá, midőn az emberiség elkésetten bár, de leszámította a fejlődés természetszerű következményeit, vállalta különben is végeredményben mindenkire előnyös konzekvenciáit.

Kimutatják, mint szállott le a munkaidő 16 órától 12-re, majd 8 -ra, a konzervatív öregek botránkozó megrökönyödése ellenére is. Ugyanakkor pedig a munkabérek megduplázódtak és az igények hihetetlen mértékben megnövekedtek. a csökönös konzervatívok újabb szörnyülködésére és a világ szerencséjére, mert csak egy vásárló erőben megizmosodott munkástömeg fogyasztotta el a megsokasodott javakat. Egyúttal nagy szégyenére felvilágosultságára oly büszke századunknak, mely ugyanezen összefüggéseket még ma sem ismerte fel és kuruzslással igyekszik gyógyítani, a helyes diagnózis megállapítása és a konzekvensen következő gyógyszer alkalmazása helyett. Még kárörvendve mutat rá az elszigetelten próbálkozó idealistákra, kiknek kísérletei természetszerűleg csak kudarccal végződhetnek, mert versenyben résztvenni nem lehet egyenlőtlen feltételekkel, nagyobb terhek vállalásával.

A profitéhség egyéb vonatkozásokban is végzetes kihatású lett. *A kapitalizmus saját romlását készítette elő, midőn féktelen nyereségvágyból, csak kölcsönös károkat okozó sztrájkok és munkáskizárások, áldatlan termelési szünetek után, de mégis kényszeríteni engedte magát a jogtalanul alacsonyra szabott munkabérek megfelelő — és mint a későbbiek mutatták igen könnyen viselhető — emelésére.* Amit bűnösen megtagadott, kényszer hatására mégis megadta, ezáltal elvesztette az uralmat saját-üzemei felett és megkezdte az annyit emlegetett tekintélyek rombolását, mellyel utóbb — egészen tévesen — a szakszervezeteket vádolta meg. A jobb munkabéreket, meg kellett volna vagy önként adni, vagy még sztrájk ellenére is megtagadni, mert így igazán nyilvánvalóvá lett a tekintélyükre oly féltékeny munkaadók rosszhiszemúsége és gyávasága.

Ez a tekintélylejárás az ezirányú destrukciónak csak kezdetét jelentette, befejeződött és tetőzött ennek az ostobamagatartásnak minden vészes hatása az állam tekintélyének megrendítésében, amelynek hatalmát a bérharcok letöréséhez igyekeztek felhasználni és végül a társadalmi rend megdöntésében. Mert az erejükről most már meggyőződött munkásszervezetek mind vakmerőbbek lettek. Csak makacs elfogultság nem ismeri fel itt a természetes, szükségszerű folyamatot.

A nagykapitalizmus legújabb racionáló törekvései a termelés egyensúlyát legalább önös céljai szempontjából megjavítják. A nagyfőzés, termelést a tervszerűség és kiegyensúlyozottság bevallott céljaival mindinkább koncentrálják, trösztösítik, kartellizálják, ezáltal a válság akut jelenségeinek enyhítésére módot találtak, ezzel párhuzamban viszont a tőke monopoliumos helyzetét a munkavállalókkal és a fogyasztó társadalommal szemben még inkább kiélezték, a verseny egyoldalúan eszközölt, továbbmenő kizárásával. *A termelési költségek csökkenésének és az előállított áruk olcsóbbodásának hasznából azonban munkásnak és fogyasztónak semmit átengedni nem akarván — fentebb megvilágított vonatkozásban — a válságot még ezáltal is tovább mélyítették.*

Lassan pedig elenyésznek a kapitalista termelési rend valóban felbecsülhetetlen előnyei, elvesztik jelentőségüket valamikor korszakalkotó vívmányai. A modern munkaszalag és Bedeaux rendszer a munkás érdekeinek versenybe állítása

nélkül is módját nyújtja a munkateljesítmények fokozásának, tehát az egyéni törekvés istápolása a nagy átlagnál lassan elhanyagolható faktorrá válik, ezért a legtöbb munkaadó lemond erről és megelégszik a rabszolgotartás újkori mód-szereivel, melyek a termelési költséget még inkább csökkentik és még több hasznot biztosítanak. A munkásság nagy részének és a magántisztviselőknek élete ennek folytán ma már egyetlen lélektelen robotból áll.

A kapitalizmus alapvonása, legértékesebb eleme, az ambíciónak nyújtott lehetőség és a verseny buzdító szerepe mind kisebb térre szűkül, lassan már csupán egy pár nagy tőkére szorítkozik, akik minden anyagi hatalmat kezükben tartanak. Úgy hogy nem egészen alaptalan a legújabb mozgalmak azon állítása, hogy a liberalizmus sokat dicsőített szabadsága már csak keveseknek osztályrésze.

A perspektíva igazán nem biztató! A trösztösítő tendenciák a tőkehatalmat mind kevesebb helyen tömörítik, A tőkeakkumulációt pedig még teljesebbé teszi az erősödő folyamat, mely a nagyipari termelést a hitelszervezet modern orgánámainak, a mamuthbankoknak uralma alá juttatja, melyek egyedül képesek a megdagadt tőkeszükségleteket kielégíteni. A meglévő tőkék felett ilyenformán egy pár mindenható pénzember rendelkezik, mert a részvénytársaság mai formája — mely a majorizálást olyannyira megkönnyíti — és a hitelszervezet által saját céljaira szintén felhasználható begyűjtött kistőkék is mind ehhez nyújtanak, közre káros módon segédkeztek.

A valóságos erőviszonyok folytán pedig egészségtelen, megfordított viszony létesült a tőkét szabályozni, visszaéléseit megakadályozni hivatott kormányhatalom és az uralmat ténylegesen gyakorló pénzintézmények között. Az érdekkörükbe szervezett nagyipari termeléssel félelmetesen megerősödött óriásbankok a modern államok függetlenségét jórészen megszüntették, a mindenható pénz korrumpáló és kényszerítő erejével diszponálnak az állami szervek felett. Napjaink dekadens liberalizmusának fennhirdetett közgazdasági tudása, szakismerete és invenciója nagyrészen már csak ezen, illegitim beavatkozással kierőszakolt állami kedvezmények és állami rendszabályok nyújtotta előnyök kihasználásában merül ki: szubvenciók, állami hitelek, vá-mok, stb.

Ma már a szabadság jelszavát egykor annyira hangoztató liberalizmus a legteljesebb autokrácia felé tör. Törekvései pedig egyenesen világvonatközásig szélesednek, egyrészt a tőke anacionális voltánál, másrészt pedig birtokosainak a föld minden táján többségben azonos fajúságánál fogva.

Az internacionális tőkeerő legszámottevőbb része a zsidóságnál összpontosul, mely ugyancsak a „tőkeellenes” marxizmus vezéreit is, majdnem kivétel nélkül szolgáltatja. A sovén indulatoktól elválasztott, széttagolt keresztény nemzetekkel szemben pedig két internacionálé áll, látszólag extremen ellentétes célokkal, amint azonban több körülmény — így a szovjetnek ismételten tőkével alimentálása és állandó alátámasztása, a legnagyobb plutokráciák jelenlegi szomorú együttműködése — bizonyítja, bámulatos megértéssel. Egy új imperializmus két arccal, egy lélekkel. Mintha az egyik véglét szándékosnak látszó — mert értelemmel nem egyeztethető — túlkapásai támogatnák és siettetnék a másik extremum terjeszkedését.

* * *

A liberalizmus tudatos egységgé sohasem szervezett, de öntudatlan összefüggésekkel mégis egésszé vált világfelfogásnak politikai és gazdasági kisugárzásai dominálták a földet a múlt háború kitöréséig. E háború gazdasági rendszabályainak és politikai intézkedéseinek nagy része, egy ideiglenes kényszerűség folyamányai már erősen eltávolodtak a liberalizmustól.

Az eredeti liberális gondolat azóta sem támadt fel. Sem az agyakban, melyek észrevétlenül előkészültek a kollektív ideálok befogadására, sem a gyakorlatban, melynek jelenségei mindinkább a marxizmusnak fel nem ismert vonásait mutatják.

Tengernyi bűne mellett most majdnem joggatlanul viseli a liberalizmus a mai válságos időknek annyiszor ráolvasott ódiáját. Smith és Cobden csodálkozva keresnék az élet bármelyik síkján, a mában és közelmúltban szellemük megnyilvánulásait.

Ez az elvetélt liberalizmus nagyon messze távolodott szülőitől, lehangosabb védelmezői, szabadságának legkövetelőbb rajongói privilégiumokat, különféle előnyöket járnak

ki a politikai hatalom birtokosaitól, hasonlóan a társadalom többi, ferde államszocializmustól elfajult és elpuhult egyedeihez. Ők is csak akkor támadnak a liberalizmussal valóban nem egyeztethető állami beavatkozások és kötöttségek ellen, ha azok reájuk kedvezőtlenek.

E felemás kor nem liberális. Még nem is egészen kollektív. Mindegyikből megvalósítja a rosszat, egyikből megtartja, másikból bevezeti:

Melyben egyes kedvezményezettek dedónak tekintik az államot, mely másoknak pedig egyetlen fegyelmező intézet legyen — számukra. Ahol a könnyelmű birtokos, vagy gyengétudású gazda mint legtermészetesebbet várja a kormányzat segítségét, akár büntelen hitelezőjének tönkrementésén árán is. Ahol a hanyag adófizető jutalomképen várja tartozásának elengedését. Ahol az ipar nem tudásából és rátermettségéből, de vámvédelemből és szubvencióból akar élni, Ahol a népnek legnagyobb része állami juttatásokból várja megélhetését. Ahol még a paraszt is csak hivatali altiszt akar lenni. Ahol a társadalomnak ma ez, holnap más része akként véli megoldani létfenntartási kérdéseit, hogy közigazgatási beavatkozással tiltatja le a kellemetlenné váló konkurrenciát. Ahol orgiáit üli a tehetségtelenség az egészséges verseny kikapcsolása miatt,

Ahol viszont sok teremtő iniciatívát elnyom a nagy-képűség, mely legkisebb részletekbe menő beavatkozással neveli az önállótlanágot, ezáltal a hivatásteljesítés eredményességét csökkenti, mert az egyéniség érvényesülését akadályozza.

Ahol maholnap már csak a színtelen, egyéniség nélküli tehetségtelenségnek virul minden. Ahol minden adminisztrációba fullad, amely egy csomó felesleges ember nyomán burjánzik, akik haszontalan irodai munkákkal gyötrik alantasaikat, hogy személyüknek nélkülözhetetlenségét kihangsúlyozzák.

Ez esett kor, melyben a nagy hazafi, aki képtelen volt a saját gazdasága, vagy egyéb vállalat vezetésére, egyedül hivatottnak érzi magát az állami üzemek irányítására, sokszor az állam kormányzására.

A visszafejlődésnek ez ideje, melyben áthághatatlan vámhatárok zárják el Európa országait, mely semmiféle

viszonylatban sem ismeri már a forgalom szabadságát észszerű egyensúlyozását. Mely mindenütt a viszonyoktól legkevésbé indokolt termelést erőszakolja, a legképtelenebb kötöttségek igénybevételével.

Ezt a dekadens kort még a bűnös liberalizmus is csak gúnyból fogadhatja el magáénak, de a marxizmus sem dicsekedhetik vele, melyet ugyan öntudatlanul tanítómestérének vett, de még véletlenül sem tanult tőle 30t, csak rosszat, annál is visszasabban rendezkedett.

Ennek a szomorú korszaknak felszámolását kezdték meg az olasz és német nagy népi mozgalmak. Itt maradt csökevényei még mindenütt kísértének.

MARXIZMUS.

A) A HELYZET MEGOLDÁSA ÉS A MARXIZMUS POZITÍV GAZDASÁGI TANAI.

A liberalizmus rendszerének legkirívóbb hibái: a termelés anarchiája — luxuscikkek gyártatnak tömegesen, mikor milliók a legszükségesebbekben is hiányt szenvednek, viszont az elsőrendű szükségleti cikkek látszólagos túlprodukciója is súlyos gazdasági válságokat okoz —, a jövedelemmegosztás igazságtalansága és az emberi munka alantas szerepe gazdasági rendjében.

Társadalmi rendünk bajait a marxizmus tárta fel először és legnagyobb rendszerességgel és állított fel egy egészen ellenkező, minden vonatkozásban teljesen más, bár még ma sem véglegesen kialakult gazdasági rendszert. És a liberalizmus szörnyű válságában ő véli magát legjogosultabbnak a világ új rendjét felépíteni. Kudarcai ellenére híveinek száma még ma is beláthatatlan. Több helyen megghiúsult kísérletet tettek, hogy gazdasági rendjét az életbe bevezessék, Oroszországot pedig ma is irányelvei szerint kormányozzák.

E rendszernek, mely annyi önérettel tekinti magát a jövő társadalom reprezentánsának — gazdasági főelvét, államberendezkedési irányeszméjét óhajtom megvilágítani a, célszerűség és megvalósíthatóság szempontjából. A marxizmusnak a mai társadalmat érintő kritikájával, erre vonatkozó, elvitathatatlanul elmés gondolataival nem óhajtok foglalkozni. Ma már senki sem vitatja, hogy a társadalmi berendezkedés, a társadalmi termelés és fogyasztás új élet-

formákat követel. Ha a marxizmus a lehető társadalmi igazságosság egy nagyobb fokát, a termelés jelenleg elképzelhető nagyobb intenzitását, kevesebb bajt és szenvedést hoz az emberiségnek, akkor igaza van. Ha erre nem képes, vagy mainál még helytelenebb világrendet teremt, akkor pedig el kell vetni, bármilyen szép is legyen bölcselete és negatív társadalombíráta, melyről orthodox marxisták és revizionisták, Marxért lelkesedők és őt ellenzők annyit vitáztak.

Pozitív tanainak tisztázását viszont mindenkinek érdeke kívánja. A Marxizmus sokáig utópiának minősített minden ezirányú kísérletet. Később azonban, különösen elfogult polgári ellenutópiák még legnevesebb képviselőit is megnyilatkozásra bírták e téren. Nem viselhették tovább a vádat, hogy csak a negációt ismerik, pozitívumot a bírált régi helyébe alkotni nem tudnak. El kell ismerni, hogy ekkor sokat veszített a szocializmus utópiaszzerűségéből és a jövő képe bizonyos egyöntetűséget nyert e már rendszeres gondolkodók lehiggadt álláspontjában, mely már távolról sem volt kommunizmus, távol állott még Marx kommunista kiáltványának egyes követeléseitől is. *Tény, hogy ma a kollektívizmus álláspontján állanak, csak a termelő eszközök szocializálását követelik.*

A valóban következetes, az egyenlőség végső konzekvenciáit is levonó kommunizmussal marxista komolyan nem is foglalkozik. Ez csak a szükségletek teljes egyenlővé tételével képzelhető el. Mert, ha csak „munkajegyeket” is adnak ki az egyik ember sokszor megnyilvánuló, kevés munkajegyget igénylő szükségletekre fogja azokat felhasználni, a másik vágyai azonban már egy sok munkajegyget igénylő, ritkán megnyilvánuló szükségletre irányulnak, pl. utazás. Ám ezen igénye már azt követeli, hogy munkajegyét ne költse el, de így az is lehetővé válik, hogy vagyont gyűjtsön „munkajegyekben” (= pénzben) Ez már nem kommunizmus.

Kommunizmus csak úgy lehetséges, hogy az „ézszerű szükségleteket” megállapítják és minden dolgozónak egyenlően kiosztják és még így sem érik el az annyira áhított egyenlőséget, mert egyiknek kevesebb az „ézszerű szükséglete”, mint a másiknak. Az igényeket a kommunisták sem tehetik egyformává és az így felesleggel rendelkező a nagyobb igényűt bizonyos szolgálatokra kényszerítheti, „ki-

zsákmányolhatja”. A szükségletek uniformizálása megszünteti az egyéni törekvés minden célját, az ambíció hiánya pedig megállítja a termelést. Despotizmus ideig-óráig fenn tarthatja, de ez meg a kommunista egyenlőség megdöltére vezet a despotizmust gyakorlók kérlelhetetlen szükségyszerűséggel bekövetkező kiemelkedése által.

B) A MARXIZMUS POZITÍV GAZDASÁGI TANAINAK LÉNYEGE, A KOLLEKTÍV TERMELŐ RENDSZER.

A marxizmus mai, bevallott és negatív társadalomkritikájából is következtethető törekvései az emberiség minél nagyobb szabadságának biztosítására, a vagyoni egyenlőtlenségek és „kizsákmányolás” megszüntetésére, a munkanélküli jövedelem lehetetlenné tételére, bármiféle, tehát nemcsak kapitalista elnyomás kizárására, osztályok nélküli társadalom létrehozására, a termelés tervszerűségére és fokozására irányulnak. Nem uniformizálni akar, nem akarja az egyéniséget megszüntetni, ellenkezőleg, szerinte a kollektivismus elve a legkisebb kényszer, a legnagyobb szabadság elve, a legindividuaisabb gondolat!

Az állam célja minél több polgárának az elérhető legnagyobb boldogságot biztosítani! Ez a marxizmus vezető gondolata, jogosságát a minden emberi lélek mélyén rejlő igazságérzet feltétlenül elismeri. Az a társadalom, melyben legnagyobb és tervszerű a termelés, leghelyesebb és legigazságosabb annak elosztása, ahol viszonylag mégis legnagyobb akaratszabadság és legkisebb kényszer biztosítható, ahol legkevesebb az ellenségeskedés — mindezt állandóan relative, elérhető mértékben és nem abszolút módon értve — az a társadalom megfelel a fenti követelményeknek.

A marxisták mindezt a kollektív termelés rendszerétől várják. A termelő eszközök állami tulajdonba vétele a marxizmus alaptétele, lényege. Ennek helyességével vagy helytelenségével áll, vagy bukik.

Kautsky Die sociale Revolution (Berlin, 1906) című könyvében ragyogó érveléssel fejtegeti a marxizmus e fő elve alapján berendezett termelés kiszámíthatatlan előnyeit.

Fejtegetésének menetei

A trösztöknek Marxtól még nem is sejtett mai fejlődése óriási előnyöket biztosít, ám nagy veszélyt is rejt, az emberiséget egyes hatalmasok zsarnoksága alá helyezi. A közösség azonban nem tűrheti monopóliumoknak egyesek kezében tartását és az előbb utóbb teljesen trösztökben központosított termelést állami tulajdonba veszi. A szocializált termelésben pedig megtaláljuk a trösztök összes előnyeit, azok hátrányai nélkül.

A trösztök a termelést a legnagyobb, legproduktívabb helyen fekvő üzemekben koncentrálnak, ahol ugyanannyi munkaóra alatt a produkció szükségképpen megtöbbszöröződik. Óriási megtakarításokat érnek el fuvar-költségekben — nagyobb tömegekkel dolgoznak, a nyersanyaglelőhelyek természetadta jó kombinációjának kihasználásával helyezik el üzemüket —, vezető és irodaszemélyzetben — kevesebb üzem ezekből kevesebbet igényel és főleg utazókban és más improduktív értékesítési költségekben, monopóliumot alkotván ezirányú szervre kevésbé van szükségük.

A kollektív termelő rendszerben mindez még fokozottabb mértékben érvényesül, mert a termelés legtökéletesebb koncentrációjának, legproduktívabb üzemekbe helyezésének nem akadályá már az egyes tőkésék magánérdeke. A természeti viszonyoknak legmegfelelőbb munkamegosztás útjában pedig már nem állanak államhatárok.

A kapitalista tröszt mai összpontosításával csak a nyomorúságot növeli, mert mellőzi a termelés reá egyáltalán nem kecsegtető emelését. A termelés koncentrációja a termelés növelése nélkül — az eddigi mennyiséget a jobb üzemekben sokkal kevesebb munkás képes előállítani — rengeteg embert tesz munkanélkülivé, ezek az „ipari tartaléksereget” gyarapítják, az üzemekben megmaradt munkások bérét nyomják. A termelés olcsóbbodásának tehát a fogyasztó közönség semmi hasznát nem látja, mert a monopóliumot alkotó tröszt kevesebb költséggel — kevesebb és a mondottak folytán olcsóbb munkaóra alatt — csak az eddigi mennyiséget termeli, mert az árak süllyedését csak így tudja megakadályozni. És így a tröszt minden újabb befektetés nélkül rengeteget nyer, a közösség mindennek semmi hasznát nem látja, az ipari

munkásság pedig még az eddiginél is nagyobb nyomorba jut. Mert olcsóbb lett a termelés!

E kiáltó ellentétet megszünteti a szocialista társadalom!

A kollektív termelés a rossz termelőhelyek leállítása következtében feleslegessé vált munkásokat, a munkaidő tetemes leszállításával a legproduktivebb üzemekbe vonja össze. 'Ugyanannyi munkás az egyes munkás munkaideiének számottevő csökkentésével, csak a jobb üzemek régi munkaóra-mennyisége alatt sokkal többet termel, mint eddig, mert valamennyien a jobb termelő minőségű üzemekben dolgoznak, de meg a megrövidített munkaidő egy órája — ezt gyakorlati tapasztalatok igazolják — sokkal eredményesebb ugyanazon üzemben is, mint a hosszabb munkaidő egy órája.

A termelést tehát két tényező fokozza. A munkás pedig rövidebb munkaidő dacára többet keres, mert a nagyobb termelésből nagyobb részt kap. Új álló tőkére, felszerelésre, új befektetésre nincs szükség. Nagyobb termelés, nagyobb bér; ez a marxista állam bértörvénye!

Szabályozásra szorul a termelés reprodukciója. Az üzemtől-üzemig (termelésre-termelés) és üzemtől fogyasztóig való cirkulációt biztosítani és szabályozni kell. Az ez irányban szükséges mennyiségek megállapítása nehéz probléma, de jó statisztikával keresztülvihető. A mai társadalomban ez öntudatlanul megy végbe, a bizonytalan piac végzi e feladatot. A termelésre-termelés már ma is nagyrészt megrendelésre történik, áru elhelyezésének formája már nem a nyílt piac. koncentrációja is nagy mértékben létrejött. A fogyasztásra termelésnél a kis üzem jobban simul a fogyasztók egyéni ízléshez és ezért az előbbihez hasonló, nagymérvű koncentrációra nem lehet gondolni. Azonban itt is két, jól megfigyelhető jelenség könnyíti meg a termelés tervszerűségét. Az elsőrendű életszükségleti cikkek kereslete alig mutat mennyiségi és mennyiségi változást. A luxuscikkek piacát ízlés, divat tekintetében legnagyobbbrészt ma is a vállalkozás irányítja, mennyiségi szükséglete pedig a gazdasági helyzet függvénye.

A fogyasztást tehát a szocializált termelő ágak tervszerűen elláthatják, annak uniformizálása nélkül. A kollektív államban a túltermelés különben sem okozhat válságot, vagy más bajt, legfeljebb némi munkaerő pazarlást jelent; csak a kevés produkciót kell kerülni. Eddig Kautsky.

Engels (Die Entioicklung des Socialismus von der Utopie zur Wissenschaft. Berlin. Vorwärts 1891.) különösen azt emeli ki, hogy a kollektiv termelés a terményeknek és használatból kivont termelési eszközöknek mai válságok okozta pusztulását lehetetlenné teszi, mert e termelőmódban válság sem lesz.

A munkakedv fenntartásának lehetetlenségére vonatkozó érvelésekre Kautsky fentemlített művében a munka megszokását, a fegyelmet (demokrata, alulról épített, szakszervezeti disciplina), a munka demokratikus vezetését, a munka vonzóvá tételét (kellemesebb helyiségek), a munkaidő megrövidítését, a Mehrwert elosztásából származó nagyobb bér vonzóerejét hozza fel munkára serkentő tényékkül. Egy másik marxista a munka legfőbb mozgató erejének a bizonyos munkaórák letöltése után kijáró nyugdíjat tekinti.

Kautsky hangsúlyozza, hogy a polgári társadalom „éhség korbácsára” nem lesz szükség, munkakényszer sem képzelhető. A bér megmarad, de jellegét elveszti, már nem a munkaerő „árának” ára. A munkást már semmi sem kényszeríti, hogy munkáját eladja és munkabére sem függ a kínálat és kereslet viszonyától. A munkabér magasságát a termelt és szétosztásra kerülő javak mennyisége és a fogyasztók száma szabályozza. A túltermelés most nem válságot és nyomort, de jólétet idéz elő.

De mivel a munkásokat senki katonai fegyellemmel dirigálni nem akarja, az időnkint egyes helyeken mutatkozó túlkínálatot a szükségelt termelési ágak munkabéreinek időleges felemelésével kell elterelni. (Kautsky). Mások e fontos kérdést a sorssal és állami rendelkezéssel vélik megoldhatónak. A bérmegállapítás keresztülvitelére vonatkozólag pedig a mainál nagyobb fix bérek fizetését javasolják.

C) A KOLLEKTIV TERMELÉS CÉLSZERŰSÉGE, MEGVALÓSÍTHATÓSÁGA.

Tagadhatatlan, hogy a marxizmus így elképzelt rendszere megkapó képét adja a kollektiv állam termékenységének, igazságosságának, jólétének. Áligazságainak hatása első olvasásra lenyűgöző.

A marxi gazdaságszervezet véget vet a jelenlegi anarchiának, az államnak módot nyújt pontos központi szá-

mítások alapján irányítani a termelést a meglevő nyersanyagok, rendelkezésére álló munkaerő és a társadalmi szükséglet arányában. A válságok pusztítását tervszerű, egyenletes, zökkenésmentes, fokozódó termelés váltja fel.

Úgy látszik, megszűnik a munkanélküli jövedelem, az egyenlőtlenség és folyománya, az elnyomás, nem lesznek társadalmi harcok, nem lesznek osztályok és nem kell államhatalom.. (Engels.)

A marxisták a termelés e módjának csak előnyeit látják. Nem rontják-e le meg nem látott, vagy meglátni nem akart hátrányai óriásinak látszó előnyeit?

a) A munkaerőelosztás kérdése.

Feltéve, hogy a munkaerő fluctuálásának semmiféle speciális szakismeret szükségessége nem áll útjában — és ezt a technikai munkamegosztás jelenidejű fejlettsége határozottan előmozdítja — hogyan fogja a kollektív állam az általános képzettségű munkásokat a szükséges ágakba terelni?

A hatalmi szót mellőzni akarja, tehát különféle bérmegállapításokkal igyekszik a munkásokat helyesen elosztani. Ha ennek dacára beáll a szükségesség, hogy egy már kevésbé szükségelt termelési ágból fontosabbra helyezték a munkásokat, Kautsky ezt a gyakran előfordulható helyzetet a szükségelt iparág munkabérének ideiglenes emelésével véli megoldhatni. Ha az ideiglenes béremelés kismértékű, nem éri el a célzott eredményt. Nagy béremelés pedig mindenkit átvonzhat, különösen ha előbbi munkaágánál kellemesebb munkához jut. A felnövő erők behelyezését pedig kizárólag a protekció szempontjai szerint fogják eszközölni.

E kérdésben végeredményben csak a felsőbbtség dönthet, eltekintve attól, hogy az ideiglenesen felemelt munkabéretet soha leszállítani nem lehet, mert az egyszer elért életstandardhoz mindenki ragaszkodik. E későbbi munkabéreszállítást önkéntesen az üzem munkásai nem fogják elhatározni, ismét csak egy felsőbb akaratnak kell az ily irányú ellenállást legyőzni.

Leküzdhetetlen nehézségeket okoz tehát a munkaerő elosztás kérdése. Az állam lévén az egyetlen munkaadó nem

érvényesülhet a kereslet és kínálat szabályozó törvénye, mert a verseny csak a mukavállalók oldalán jelentkezik. A szerencse mint a kiválasztás princípiuma nem a rátermettség foka szerint ítél. Állami képességvizsga esetén pedig már a protekció érvényesül.

A marxisták szerint a kollektív termelőrendszerben mainál szabadabb munkahely változtatás van. Vájjon, a jó pozíciókban ülők fogják helyeiket átadni a sorsukon változtatni óhajtóknak? Legfeljebb rossz helyről lehet jutni a még rosszabbá.

A munkahelyváltoztatás ma sem könnyű — részben ép a marxisták akadályozzák —, az ambíciózus, törekvő embernek mégis van lehetősége ugyanazon helyen jobb pozíció elérésére, esetleg más üzemben elhelyezkedésre is. Ez a kollektív rendszerben nincs így, mert az állam az egyetlen munkaadó, azt pedig nem az igazságosságra kényszerítő profit vezérli, hanem az uralmon lévő párt érdeke irányítja. A sokat kifogásolt hivatali protekció a termelés terén is átveszi uralmát.

b) A munkadíjazás kérdése.

A munkaerők elosztásánál is nehezebb probléma, — bár evvel szoros egymásrahatásban áll — a munkadíjazás kérdése. Egyenlő díjazás lehetetlen, a munkát minősége szerint különféleképpen kell jutalmazni. De hogyan, miképp?

Mely ész lesz képes „tudományos” alapon megállapított munkabérekkel kielégíteni a mindég elégedetlen — a marxizmus által pedig különösképpen erre nevelt — embereket, mely tudomány lesz képes elhíttetni egy termelési ág munkásaival, hogy nem ő végzi a legtöbb intelligenciát igénylő munkát, hogy nem ő végzi a legfáradtságosabb munkát, nem ő termeli és következésképp és főleg nem ő érdemel leg-többet?

A mai munkabérek arányában történő bérmegállapítás — ami oly kézenfekvőnek látszik — nem igazságos, mert a mai bérnek nem a munka fáradtságos volta és mennyisége volt az alapja, sokkal inkább a munkások szervezettségének fokától függ. (A legnehezebb, de egyúttal legrosszabbul szervezett földművesmunka a legolcsóbb ma). Ideig-óráig az ily arányokban tartott és felemelt munkabér okvetlen megnyug-

tat, de egy felvilágosító szó elég a legnagyobb elégedetlenség felkeltésére.

E kérdés a munkás szabad munkaválasztási jogával sem oldható meg, mert ez a marxi világban, — mint előbb bizonyítottam — egészen illuzórikus.

Eddig a munkások kapitalista munkaadók ellen küzdöttek a nagyobb bérért, most egyes termelőágak az egyetlen munkaadó, az állam ellen fogják irányítani követeléseiket és most már nemcsak többet, de a többi termelési ágnál többet fognak követelni, mert csak így remélhetnek nagyobb részt a közös termelésből.

A marxizmus azt hirdeti, hogy a kapitalista termelés létrejöttével megegyeszerűsödött osztályharc a kollektív államban teljesen meg fog szünni. (Engels: Die Entwicklung des Sozialismus). Amint látjuk ez az osztályharc nemcsak nem szűnik meg, hanem sohasem képzelt mértékben komplikódik: a kapitalizmus és munkásság osztályharca helyébe az összes termelési ágak egymás elleni harca lép. Amely termelési ág a kollektívizmus alkotta jobb emberek igazságosságában, jóságában bízva nem szervezkedik szomorú tanulságot fog szerezni elnyomottságából.

A marxisták szerint ez nem lesz így, mert a szociális termelésből mindenkinek elég jut. Akinek elég jut, még többet akar! Ha ez nem lenne örök emberi vonás a kapitalizmus sem szülte volna mai hibáit. Az „elégnél” többért termelőágak fognak most nagystílű harcot folytatni és ha lehet egymást elnyomni.

Ezt csak autokratikus, felsőbb hatalmi szó akadályozhatja meg!

c) Az eddigi állami feladatok ellátása és továbbterrelés biztosítása.

A kormányzat népszerűségének érdekében igyekezni fog az összes termelőágak követeléseit lehetőleg kielégíteni, még az állami teendők és magasabb állami szükségletek rovására is. A követelőknek juttatottat valahonnan el kell venni, ez természetesen a legkisebb ellenállás irányában történik.

Pedig az államnak most egy új hivatása is lesz, a szükséges anyagiak óriási mértékben emelkedni fognak. A sokat gúnyolt kapitalista „önmegtartóztatás” most állami feladat

lesz, mert a termelés fokozását, sőt egyszerű folytatását lehetővé tevő „tőkét”, vagyis — hogy Marx-xal fejezzem ki magam — a létrehozásához munkamennyiséget igénylő jószágtömeget, mely az elosztásra kerülő mennyiségből vonandó el — az államnak kell a termelés rendelkezésére bocsátania. Ez a követelőkkel szemben igen nehezebbre eső önfegyelmelési, józanságot, energiát kíván a kormányzattól. Nem teljesen autokratikus, tehát a népszeszélytől csak kissé is függő, népszerűségét féltő kormányzat erre nem lehet képes, a tőke-termelő Mehrivertet el fogja osztani.

A munkaerő elosztásnak és díjazásának emberileg legigazságosabb és termelés szempontjából legcélszerűbb szabályozója az üzleti érdek. Ez biztosan, protekciómentesen, a tehetség és használhatóság mértéke szerint osztályoz. A kollektív állam az üzleti érdeket kizárja, mindezen feladatokat tehát csak a mindenható központi hatalom intézheti.

d) A kollektív termelő rendszer belső struktúrájának következményei.

Amint láttuk a munkaerő elosztásának, díjazásának kérdését csak autokrata kormányzat oldhatja meg, mert ha az állam az egyedüli munkaadó, nem nyilvánulhat meg a kereslet és kínálat, vagy más, esetleg felsőbb tényező szabályozó hatása. A mai államfeladatok és a kollektív állam új feladatai ellátásának biztosítása pedig még függetlenebb, teljesen autokratikus kormányzati hatalmat szükségei, mely teljesen felette áll a népszeszély megnyilvánulásainak.

A kollektív államban mindezek szabályozásának szükségessége létrehozná tehát az önkényuralmat. Következőkben bizonyítani fogom, hogy ennek létrejötte a kollektívizmus lényegéből folyó következmény.

A nyersanyagoknak a termelési anarchiát kizáró számítás alapján való felhasználása, az állam egyetlen munkaadón mivolta teljesen központból irányított vezetést szükségei.

Kautsky ugyan az üzemek „demokratikus”, választott képviselők által való vezetését kívánja. A parancsolói tehát nem alkalmassága, hanem jövődő alárendeltjeinek kegye állítja! A választást természetesen pártoskodás előzi meg. A szerencsés többségi klikk az általa választott vezető hatalmát saját előnyére használja fel, a klikkhíveket jutalmazza, ellenfeleit üldözi. A titkos választás sem akadályozhatja meg ezt!

Kautsky sem gondolhat a vezetők időnként új választására — ekkor teljesen ki lennének szolgáltatva alárendeltjeiknek —, végleges megválasztásuk esetén pedig kasztként való kialakulásuk így is létrejön. De meg az államhatalom feltétlen parancsoló szava — egy későbbi ezt jól megvilágító összefüggésben fogom kimutatni — a „legdemokratikusabb” üzemvezetéssel sem kerülhető el!

A vezetőket a kollektívizmus is csak felülről állíthatja; \ Ennek szükségessége az állam kezében összpontosít minden hatalmat, jót, rosszat mindenki az államtól várhat, az államhatalom birtokosai urai életnek, halálnak, ők osztogatják a megélhetés jobb rosszabb pozícióit, sőt tőlük — mint monopóliumos munkaadóktól — függ az egyes megélhetése is.

Az összes termelés állami vezetése mainál is nagyobb-fokú munkamegosztást igényel. Feltehető-e, hogy a kollektív társadalom felső pozícióit betöltők el fogják mulasztani az ezáltal nyert hatalom kihasználását, amit hasonló helyzetű emberek — Engels szerint — „sohasem” mulasztottak el? A szocialista Atlanticus idézi Mengert: „az embereket ugyanazon hajtóerők fogják irányítani és az okok kapcsolata és hatása mégis ugyanaz marad.”

Az emberi természet a társadalom nyomása alatt megtagadja önmagát — mondja Kautsky. A kollektív termelés vezetői; a szocialista állam kormányzói azonban nem állanak hatalmi nyomás alatt, ezt ők gyakorolják! Az általános választói jog sem akadályozhatja meg ezt. Ha egy országban a kormányzat, fegyveres erő és legfőbb munkaadói jog egy érdekcsoport kezében van, az meg fogja találni az általános választói jog reá nézve előnyös korrekatívumát is.

A marxisták maguk hirdetik, hogy uralmuk kezdetén a legnagyobb zsarnoksággal lehet csak kormányozni. Elképzelhető-e, hogy egy korlátlan hatalomra szert tett párt arról önként lemondjon, vagy hogy hatalmát előnyére ki ne használja. Ily osztatlan hatalom pedig még sohasem volt párt birtokában.

Tegyük fel, hogy lehetséges lenne a pártok váltakozása. Ez az összes vezetőállásban lévők, legkisebb üzemvezetők kiakolbolításával járna, új éheseket engedne a hatalomhoz, de ismét egy, egyetlen egy párt uralmát jelentené az élet minden vonatkozásában.

A kollektív termelés mindenképpen a kormányzat mindenható párturalma alatt áll, amint ma is érvényesül ez — épp a marxisták nehezményezik ezt leginkább — a közgazdaságban. Tagadhatatlan kihat ez az egész életre is, de mindenesetre igen sok erő hat ma a kormány hatalmának túltengése ellen. Ma a kormánynak a termelés vezetésére, irányítására bár túlságos, mégsem kizárólagos a befolyása, sok egymással versenyző kéz intézi ezt. A kollektív államban ez teljesen a kormányzat kezében van.

Nem nehéz elképzelni — sőt lehetetlen másképp elképzelni —, hogy a vezetőhelyeket nem egészen a képesség, rátermettség mértéke szerint fogják betölteni, az uralkodó párthoz tartozás, nepotizmus fog e kérdésekben dönteni. Végzetes következményekkel jár ez az üzemek vezetésében. Az üzemvezetők — mivel emberek — hatalmukat saját előnyükre, önkényeskedésre, a nekik hízelgők javára — mily hiú ábránd Katusky reménye, hogy a szocialista államban nem lesz emberi megalázkodás, mert céltalan —, sokak elnyomására, megrövidítésére fogják felhasználni. Ügybuzgalmukat pedig nem biztosítja semmi, legfeljebb igen tekintélyes részesedés, amely azonban még inkább a társadalom fölé emelné őket, tőke nélküli jövedelmi „kapitalistákká” — az egyenlőség rovására. Pedig a vezetés maga is biztosítja a nagyobb anyagiakhoz, illegitim úton is jutás lehetőségét.

Az ellenőrzés hatékonyságára nem lehet számítani, ez is ugyanazon párt kezében van.

Ma is van protekció. És ha ez nagymértékben hátráltatja is a mai államszolgálatban a jók kiválasztását, a vállalatok vezetésében nagyon ellensúlyozza ezt az üzleti érdek. A kollektív termelés — versenytárs nélkül állván — csak a vezető párt érdekei szerint irányítatik, a termelés érdeke legkevésbé befolyásolja, legfeljebb a párteberek némi osztályozását eredményezi. A vállalkozó ellenben — a verseny kényszerítő hatása alatt — tehetségtelenre nem bízhatja üzeme vezetését, álljon bármily közel hozzá. Az egész szocialista termelőrend. egymagában ezen az egy tényen megdől, termelési ágat nem lehet szocializálni a termelés számottevő kára nélkül.

A marxisták a trösztök minden előnyét tagadják, csak hátrányaikat látják.

A trösztök hatalma súlyosan nehezedik az államra, egymást némileg mégis ellensúlyozzák. Az általános választójog ma már számottevő szerepet biztosít a birtoktalan osztályoknak, ezek nyomására az államhatalom is fellép — bár még igen gyengén — hatalmi törekvéseik ellen.

A trösztök felett *állhatna* az állam, az állam mint termelő felett azonban nem állhat semmi. A trösztök hatalmái megnyirbálhatja az állam, a kollektív termelés vezetőinek egyeduralmára — magasabb hatalom nem lévén — nem hat szabályozóan, mérséklően semmi.

A zsidóság régen felismerte, hogy az állami, illetve párt teljhatalomnak megszerzésére mily alkalmas Marx termelő rendje. A vagyonos zsidóság marxi rokonérzéseinek magyarázata — faji kapcsolatoktól eltekintve — éppen az, hogy a kapitalizmus túlfeszültsége folytán már soká nem tartható vagyoni előnyeit becserélni igyekszik a kollektív állam nagy jövedelmeket jelentő, omnipotens hatalmi pozícióival, szolgálván ezzel egyúttal a zsidó világuralmi törekvéseket is.

A munkabérialakulás tekintetében már erősen hasonlítanak a trösztök a kollektív termeléshez, a verseny kizárásával majdnem önkényesen rendelkezhetnek saját szakmájuk munkásai felett, mert azoknak más termelési ágba tolódását igen sok — már ismertetett — ok gátolja. Így a munkást ma csak a szakszervezet védi némiképpen.

A mai társadalmi rendben az állam szabályozója *lehet* a gazdasági életnek — a társadalmi szervezettség egy mainál magasabb fokát feltételezve. Ez azonban a kollektív termelésnek is feltétele.

A trösztökben megvan az egyéni iniciativa, a nyereségért való küzdelem tette serkentő momentuma, a jobb és több termelésnek, a legjobbak kiválasztásának és a protekcionizmus lehető kizárásának biztosítéka. Ez a kollektív termelésből hiányzik.

e) Átmenet a kollektív termelésbe.

A kollektív termelésbe való sima átmenet biztosítása is nagy feladat.

A Kautsky képzelte mód magát a célzott eredményt teszi lehetetlenné. Munkanélküli segélyezés, igen jó állami munkaalkalmak által akarja a munkásságot a kapitalisták-tól függetlenné tenni és ez által a vállalkozókat gyáraik

eladására kényszeríteni. A vevő csak az állam, község és a gyár munkássága lehetne. A termelés még a mai szervezet, tehát piac mellett menne végbe.

Így, különösen a munkások által vásárolt üzemekben nagy intenzitású termelés várható, a többi üzemmel való versenynek kényszere, a nyereségben való teljes részesedés, az ellenőrzés könnyen kivihető volta és feltétlen jelenléte miatt. Ezen üzemek azonban *piacon értékesítik terményeiket* és nyereségre, a legjobb eladásra fognak spekulálni. A kedvező termelési helyhez jutó munkások tehát munkáskapitalistákká lesznek és gondolkodásuk is a mai kapitalistákéhoz hasonlóvá alakul. Szocializált termelésre e munkások már sohasem kaphatók! (Amerika munkásrésztvényesei nem marxisták). Nem lesznek hajlandók elfogadni még a kollektív állam „demokratikus” vezetésű üzemeit sem, mert ott nem értékesíthetik terményeiket piacon, nem övék fáradságuk minden haszna. Ismét bérmunkásokká süllyednek, mert a marxizmus alapeszméje, az egyenlőség nem engedheti meg oly fokú nyereszkesedést, vagy jutalmazást (bár ennek kisebbfokú alkalmazása nincs ellentétben elveivel), amely egyeseket ismét vagyon urává tegyen és esetleg gyermekeinek munkanélküli megélhetését biztosítsa. Ezt az igazságosságot sem engedi, mert a termelőhelyek különböző productivitása a munkaerőnél is jobban befolyásolja a teljesítményt.

És itt akarok rámutatni az úgynevezett demokratikus üzemvezetés lehetetlenségére! Ha a kollektivizmus a nyereségrészesedés elvét csak részben is megvalósítja, a legerősebb igazságosság szükségessé teszi a termelőhelyeknek produktíóképesség szempontjából való, — majdnem kivihetetlen — osztályozását. Ez az osztályozás pedig a központi hatalom feltétlen uralmát jelenti a „legdemokratikusabb” üzem fölött is, a párt szempontjából nem kellemes vezető választó üzem biztosan a magasabb termelőqualitásúak közé kerül.

A Kautsky által átmenetül ajánlott szövetkezetekben elképzelhető a demokratikus vezetés, úgy belső, mint külső okokból. Terményeiket piacon értékesítik, a választott vezetők helyzete tehát igen könnyű, mert minden munkás társainak állandó ellenőrzése alatt áll, amennyiben mind minél többet kívánnak piacra hozni, hogy minél nagyobb részese-

dést kapjanak. A szövetkezet nyersanyagát piacon szerzi be, tehát ez nem teszi senkitől függővé. A termelési anarchiát így persze nem lehet teljesen kiküszöbölni.

A nem kollektív demokratikus termelőszövetkezetekben Kautsky mintegy a jövő ideálját, a nagyobb és eredményesebb termelés legcélszerűbb módját látta meg, megtalálta az útját a proletariátus termelési közösségbe, érdeke kapcsolódásának, kapitalista gondolkodásúvá nevelésének. Persze az általa célzott eredményt nem fogja elérni, e munkások már soha szociális termelésre kaphatók nem lesznek.

A kollektív „demokratikus” üzem az államnak termel, ez állapítja meg a ter melő kvalitásnak meghatározása által a munka ellenérték magasságát. Függetlenségét ez is veszélyezteti, a nyersanyag beszerzése azonban ezt teljesen megsemmisíti. A nyersanyagot piac nélkül az állam utalja ki: a gutgesinnteknek jót és sokat, a renitenskedőknek, pártszempontbői megbízhatatlanoknak rosszat és keveset. Esetleg semmit!

A Kautsky féle demokratikus üzemvezetés piac nélkül csak fikció. Csak egy bizonyítékkal több, hogy a lehangzatosabb szabadságbiztosító eszmék is semmivé lesznek a kollektív termelés alapján berendezett társadalomban.

f) A szellemi termelés.

A szellemi termelés kérdése a marxistákat ismét kényszeríti, hogy a kollektívizmus központosításának szabadságot megsemmisítő veszedelmét észrevegyék.

Kautsky a vélemény szabadság biztosítékául a sajtó, könyvkiadás és színház irányítását községeknek, szabad egyesületeknek akarja átengedni, annál is inkább, mert e téren a termelési anarchia nem okozhat bajokat.

De miképen fogják a „szabad” egyesületek a könyveket, újságokat kiadni? Hogy tényleg szabadok legyenek nyomdával és más nagy anyagi erőt feltételező felszereléssel és saját személyzettel kellene bírniok. Valahonnan kiadásait fedezni kell! Az állam fog a „szabad” egyesületeknek anyagi segílyt adni? Igazán őszintébb, ha az állam nyílt monopóliummal maga adja ki a szellemi termékeket, mintha burkoltan „szabad” egyesületek által adatja ki *a neki tetsző műveket*. Mert nem kell jóstehetség annak megjövendölésé-

hez, hogy a kormányszatnak nem tetsző, pártszempontból nem előnyös sajtótermékek kiadásához nem fog nyomdát és eszközöket nyújtani.

Kautsky szerint megszűnik a inai anomália, hogy a tudományt teljesen az uralkodó osztályok Ízlése irányítja. E tétel csak egyszerűsödik, mert nem osztályok, de egyetlen érdekcsoport fogja irányítani! És teljesen lehetetlen lesz Kautsky éhez hasonló, az akkori uralkodóosztály felfogásával ellenkező könyvet nyilvánosságra hozni.

Vagy pedig a kollektív alapelvet kell feladni és a szabad egyesületnek termelőeszközön (nyomda, stb.) magántulajdont biztosítani. És még így is lehet tagjaira nyomást gyakorolni.

E nyilvánvaló ellentmondást még az oly világos, vitákhoz szokott fő sem szüntetheti meg, mint Kautsky, mert az ellentmondás itt a dolgok lényegében rejlik. *Kollektív termelés és szabadság — ismét egy bizonyíték — teljesen összeférhetetlen fogalmak.*

ÖSSZEFOGLALÁS.

A szocializált termelés összes előnyeit lerontják, megvalósítását lehetetlenné teszik az emberi természet örökkévaló egyformaságából, változhatatlanságából folyó okok. A hatalom súlya alatt elnyomja természetes ösztöneit az ember, de ahol a hatalom nem nehezedik rá, vagy a vallás nem befolyásolja — ott és akkor még soha természete ellen nem cselekedett. Hazánk és Oroszország szomorú példái e törvény semmibe vételének. Végzetes szükségszerűséggel következett be mindannak ellenkezője, amit a marxizmustól vártak. Rosszul fogtak hozzá? Legjobban megcsinálva is — mint láttuk — szükségszerűen ezt eredményezi.

A kollektív termelés eredménye nem lehet más, mint jobb esetben egy szervezettebb termelő ág, rosszabb esetben a pártvezérek és azok ivadékainak, valamint az államrendet (alias osztályuralmat) fenntartani hivatott — minden valószínűség szerint henye, uraskodó, praetorianus csapattá süllyedő fegyveres erőnek despotizmusa.

A munkaerő elosztása, a különféle munkák díjazásának megoldása, a termeléshez szükséges anyagoknak piac nélküli

beszerzése, állami kontingentálás alapján történő kiutalása elkerülhetetlenné teszi a kollektív állam minden tevékenységének teljes központosítását. Az állami feladatok teljesítése és a tőkegyűjtés szintén ezt követelik. E központosítást nem enyhítheti a „demokratikus” üzem vezetés, sem a véleménynyilvánítás szabadságának Kautsky által ajánlott — kollektív termelésben lehetetlen — megoldása.

A szocialista állam nem szabályozza, de vezeti a termelést, tehát tevékenysége az élet minden vonatkozásában megnyilvánul, szervezete szükségessé teszi a legnagyobbfokú központosítást.

A központosítás minden pozíciónak felülről való betöltését eredményezi. Ez pedig a párhatalmi befolyásnak szabad teret nyit mindenhová és ezt teszi a társadalom mozgó elvévé, irányítójává.

A párhatalom minden ma létező ellenhatás nélkül érvényesülhet, mert minden az állam kezében van, ellenerők semmiféle forrásból nem keletkezhetnek. Ezért teljes abszolutizmus, sohasem hallott önkényuralom jön létre.

Egyetlen oligarcha uralma lehet áldásos is, mert egymaga lévén vágyai hamar kielégíthetők — alárendeltjeivel azután igazságosan bánhat, helyesen is uralkodhat. Párturalom sohasem lehet türelmes, belátó. A párhívek és hozzátartozóik sokan vannak, soha ki nem elégíthetők.

A pártemberek először csak a munka vezetői lesznek, mint voltak a kapitalizmus mai tőkésai egykoron — dolgozni fognak még, tetszésük szerint. Később e hatalmasok — mint a kapitalisták is tették — a kényelmesebb részt fogják vállalni, nem fogják magukat a szellemi megerőltetést okozó üzemvezetéssel megterhelni, mert pártjuk, kasztjuk uralmának biztosítására kellemesebb módot is fognak találni: „termelési biztosok” lesznek. És mivel állásuk a párt, a kaszt érdekeinek védelmét célozza — az élet és halál, tehát az anyagiak elosztása felett is korlátlanul rendelkező, mindenható párt e munka nélkül élőknek fogja a közös termelés eredményéből a legnagyobb jövedelmeket juttatni, mondjuk a legtöbb — mily szomorú komikum — „munkajegyet” adni.

És megint lesz munkánélküli jövedelem és ismét a munkánélküli jövedelem lesz a legnagyobb!

És a dolgozók mind bérmunkások, egyetlen, párthatalmi érdektől vezetett monopóliumos társaság „éhségkorbácból” hajtott, szükség esetén praetorianusoktól kényszerült bérmunkásai lesznek. Egyetlen nagy vállalat monopóliumos vezetőinek kiszolgáltatót páriák lesznek, kiknek élete halála egyetlen munkaadótól függ, melynek párthatalmi türelmetlensége legszentebb lelkiismereti kérdéseikbe is legdurvábban fog belenyúlni.

Marx történelmi materializmusa szerint az emberiség egész eddigi története csak az osztályok harcának -története. Ha e tétel teljes igazsága a múltra vonatkozólag erősen vitatható is — a jövőben annál szomorúbb megerősítést nyerne egy kollektív társadalomban. De az osztályharcot vivó elnyomottak soha oly kevés segédeszközzel, anyagi lehetőséggel, szellemi szabadsággal nem rendelkeztek elnyomóikkal szemben, mint ebben a boldognak hirdetett társadalomban, ahol egyetlen, sok tagból álló, de egy érdek által irányított elnyomó állana velük szemben a kisajátított fegyveres erő, államkormányzat és munkaadási jog minden hatalmával.

Engels oly szépen írja: „In dem Maas, wie die Anarchie der gesellschaftlichen Production schwindet, schläft auch die politische Auerität des Staats ein. Die Menschen werden frei...” (Die Entwicklung des Socialismus von der Utopie zur Wissenschaft).

És az állam hatalmasabb lesz, mint valaha is volt, mert benne összpontosítatik minden anyagi, szellemi hatalom!

A szabadság biztosítóka a funkciók megosztottsága!

Ma is, midőn kevesebb az állami funkció — van önkény, a szocialisták szerint „osztályállam”. Ha az államé minden téren az intézkedési jog, megszűnik minden szabadság.

A marxisták ezt természetesen nem fogják elismerni. Ellenkezőleg ők is úgy tesznek, mint minden eszme terjesztői tették: nagyobb, több szabadságot ígérnek. Soha még párt nem vallotta be, hogy a szabadság megszüntetésére tör, ezzel a létjogosultságot vonta volna meg önmagától!

Mert a szabadság a legfőbb érték! Alapja minden öröme- nek, szépnek, jónak, minden ambíciónak, nemesebb emberi erő kifejtésnek, tehát minden termelésnek is.

A kollektívizmus a szabadságot szünteti meg!

Tökéletes szabadság nincs, a mai rend az elérhetőtlől is nagyon messze áll és mindinkább távolodik. A kollektivizmus a megmaradt keveset is megszünteti. És megnöveli ezzel a mai rend általa korholt hibáit.

Kevesebb lesz a szabadság! Még több az igazságtalanság, még nagyobb az egyenlőtlenség. Még több a nyomorgó dolgozó, a jólétben tobzódó munkakerülés.

A szociális kérdés pedig megoldatlan marad. A marxizmus sohasem fogja megoldani.

A liberális gazdasági rend mai formájában fenn nem tartható.

A marxizmus még a mai rendnél is rosszabbat teremt.

A szociális kérdés pedig megoldásra vár! A szociális kérdést meg kell oldani, mert megoldása nélkül nincs társadalmi béke, nincs igazi boldogság és maholnap csődbe jut az egész termelés is.

A megoldáshoz vivő utat kell és lehet is megtalálni!

És meg is találhatjuk józansággal, elfogulatlansággal, hideg, kutató aggyal és meleg, érző, szerető szívvel.

Ha számolunk az ember gyarlóságával, meglátjuk, hogy Isten a világot a relatív lehetőségek világának teremtette, az egyenlőtlenséget már velünk küldi e földre, betegség és egészség, szépség és rútság, ész és bárgyúság velünk született, meg nem változtatható, a vagyoni különbségeknél sokkal súlyosabb egyenlőtlenségek.

Ha nyugodt aggyal, pártelfogultság nélkül bírálunk és elfogadjuk minden eszmétől, minden iránytól a jót, az igazat. Minden eszme magva egy nagy igazság, ezt meg kell találnunk és értékesítenünk.

Akkor építhetünk egy új világot, nem tökéletesen jó és igazságos világot, földi paradicsomot, de elérhetjük, hogy a mainál kevesebb lesz az igazságtalanság és a nyomában járó szenvedés, kevesebb a gyűlölet és több a megértés.

KERESZTÉNY GAZDASÁGI REND.

GAZDASÁGI ALAPFOGALMAK.

Lázbeteg korunk már-már közhelyigazsággá merevedett népszerűség-hajhászó tévedései és megtévesztései szükségessé teszik a legegyszerűbb gazdasági alapfogalmak tisztázását és ezeket érintő szempontjaink bátor, meg nem alkuvó megvilágítását is.

A munka társadalmi értékeléséről talán még sem kell külön megemlékezni, mindenekfeletti hasznosságának és erkölcsi értékének tagadását senki sem merésze. A keresztény gondolat a munkát legalább úgy megbecsüli, mint a marxizmus, de nem tekintheti az egyetlen alkotó tényezőnek az ember gazdasági tevékenységében.

A javakat emberi munka hozza létre. A tőkét, a termelés másik, annyit vitatott, de szintén nélkülözhetetlen tényezőjét azonban a megtakarított „Mehrwert” szolgáltatja.

A javakat a takarékoság önmegtadadása őrzi meg és gyűjti tőkévé. A termelés eddig elért fejlettségét és jövőben remélhető minden fejlődését azoknak köszönhetjük, akik munka vagy szerencse (valóban legtöbbször utóbbi, az életet egyéb vonatkozásban is oly elhatározóan befolyásoló elem) révén szerzett javaikat az önmegtadadás erényével felhalmozták, magasabb nivójú termelésre ezáltal módot adtak. Ha a termelt javakat állandóan maradék nélkül felhasználók még mindig az ősember primitív termelésénél tartanánk, mert a tőkéletesedést csak a már termelt és szükséglet

kielégítésre fel nem használt javaknak a termelési folyamatban való alkalmazásával érhetjük el. Az irigyelt vagyonos emberek sok esetben csak a közgazdaság gyűjtő méhei, akik — hasonlatosan a kaptár dolgozóihoz — akárhányszor kevesebbet fogyasztanak, az életből kevesebbet élveznek, mint az őket irigyelő, talán vagyontalan, de nagyjövedelmű, szociális kenettől csepegő, fényűző pazarlók.

A magántőke gyűjtés igenis erény, akárcsak a munka, mert lemondással és önfegyelmezővel jár. És oly feladat, melyet az állam — a marxizmus tárgyalásánál már kifejtett okokból — tartósan ellátni nem tud. *A tőkegyűjtésnek köz-, szempontból roppant fontossága igazolja a tőke és földjáradék célszerűségét és jogosságát is.* A nem uzsorakamat tehát nem erkölcsstelen, mert erényt és valóságos szolgáltatást jutalmaz, célszerű, mert a társadalmilag nélkülözhetetlen tőkeképződés folyamatát ösztönzése által elősegíti és gyorsítja. *De meg a kamat a nem fix fizetésű rétegek nyugdíja, aggkori megélhetésük egyetlen forrása.*

Az örökhatóság fenntartását közérdek szabta ugyanazon észszerűség parancsolja. Az utódokról gondoskodás csakoly természeti jog, mint az öregkori ellátás biztosítása. Az örökösödés túlságos megszorítása, avagy teljes megszüntetése a tőkegyűjtő törekvések egyik leghatásosabb mozgatóját kapcsolná ki, a társadalom szempontjából káros pazarlást viszont előmozdítaná.

Még a liberális közgazdaságtan terminológiájából is kimaradt a termelési tényezők sorából a vállalkozás. Pedig a vállalkozó tudása, bátorsága és iniciatívája vezeti és fejleszti a termelést. Éltető kezdeményezése nélkül még ma is ősállapotok között élnénk. A gyakran valóban lelkiismeretlen vállalkozás jogtalan hasznai nem indokolhatják a vállalkozói nyereség elleni általánosított támadásokat. A vállalkozói nyereség is igazságos és ugyancsak társadalmi célszerűséget szolgál. A munkabéren túl fennmaradó „Mehrwert” egyik része a tőkejáradék (illetve földjáradék), a másik rész pedig joggal illeti a vállalkozót, aki ezért a termelés egész kockázatát viseli és nyújt érte kivételes tehetséget és közönségesnél magasabbrendű munkát a köznek.

A célszerűség követelményei elől nem lehet kitérni, nem lehet ellenük büntetlenül cselekedni. A magántulajdon eltör-

lése — utalok ismét a marxi rend kritikájánál elmondottakra — megszünteti a tőkeképződést és megállítja, elsorvasztja a termelést. A termelőeszközöknek magántulajdonból elvonása, annak pusztán használati javakra korlátozása elpusztítja a vállalkozói kedvet és érzékenyen érinti a javak előállítását. Megszünteti az éltető versenyt. Pedig a közérdeke nem a mindent elcsendesítő, lanyhító, egyenlővé tevő szintezés, hanem az emberig értékeket felszínre hozó és érvényre juttató verseny és annak állandó tökéletesítése.

És ezért a kereszténység nem helyeselheti a látszólagos igazság bárgyú egyszerűségű tételével a magántulajdon kisajátítását és eltörlését. Mert evvel a céltudatosságot és észszerűséget tagadná meg. Ezen felül pedig ellentétbe jutna az Alkotóval, aki egészségesnek és betegnek, okosnak és ostobának, szépnek és rútnak teremtett bennünket és ezáltal minden vagyoni egyenlőtlenségnél elhatározóbban befolyásolta sorsunkat.

A keresztény eszmény nem lehet a minden törekvést letörő egyenlőség. Vezető gondolata az egyéni értékeknek, az individuum kifejtésének nem határolt lehetőségeket adó, minden nemes törekvést előmozdító verseny, melynek egyedül a közérdek szab határokat. A keresztény ideál nem az alantjárók egyenlősége, a kollektivismus szürke színtelensége. A kereszténység vallja az élet színes sokszerűségét és segíti a nagyságnak közösség javát is szolgáló feltörekvését.

A keresztény politikai gondolat a magántulajdont nem tagadhatja meg a legtetszetősebb és legkecsegtetőbb beállítás kedvéért sem, mert vele az élet alapját, a szabadságot tagadná meg. A kollektív rend kritikájában oldalak során bizonyítottam, hogy magántulajdon nélkül nem lehet szabadság. Most csupán azon szellemesnek látszó állítást cáfolom, mely szerint e szabadság csak a tulajdonnal rendelkezők szabadsága lenne. E gúnyos megállapítás igazságát tagadom és állítom, hogy a magántulajdon igenis az egyedüli biztosíték — a nincsteléneknek is — a kiszolgáltatottság teljesége, mainál is nagyobb volta ellen, egyedül lehetséges védekezés a már csirában jelentkező despoták önkényével szemben, mert — bár erősen korlátozva — mégis lehetővé teszi a munkaadó megválasztását, a nem tetsző munkahely elese-
rélését; Határozottan gyenge segély, különösen munkanél-

küli és kartellvilágban, normális időkben hatásosabb, de még mindig jobb a — semminél. Ez a meggondolás, kell, hogy vezesse a gondolkodni még képes elméket, akiket a kollektívum mindent *gyógyító* orvosságával szédítenek, ma inkább mint valaha. Gondolják meg, hogy az akkoron egyetlen munkaadó állam sem más mint emberek társasága, tehát a kihasználásnak minden eszközét csakúgy igénybe veszi, mint a kapitalizmus mai urai. De akkor és ott már nincs válogatás, csak a kiutalt állami munkahely, vagy az éhhalál.

A kereszténység minden földinek relativ tökéletességét felismerő józansága nem mondhat le a magántulajdon tökéletlen, rossz, *viszonylag mégis legjobb* termelési és munkaszervező rendjéről a bizonyos rosszabbért. A mai rend alapja, a magántulajdon nem oka és felidézője korunk szörnyű bűneinek, a ma kiáltó társadalmi igazságtalanságainak, csak bűnbakja, felelősség hordozója. Az annyit támadott magántulajdon az egyéni gondolat és akarás érvényesülésének, a földön egyáltalán lehetséges szabadságnak egyetlen társadalmi biztosítéka, tehát minden haladás és fejlődésnek, neme-sebb emberi törekvésnek is egyetlen záloga.

A keresztény idealizmus lemondhat a saját magántulajdonáról, önként és Istennek szolgálatában, de a társadalom-berendezésből nem kapcsolhatja ki annak legkevesebb kényszerítéssel igénylő rendező elvét, hogy despotikus, rabszolga rendezés szükségességét hozza a megváltandó társadalomra.

Viszont a keresztény eszmény értelmében magántulajdon és egyéb intézményei a gazdasági életnek elsősorban cél-szerűségparancsolta létesítmények, rendeltetésük a köz szolgálata, az egyesnek csupán bizományid adattak tehetségeiknek és munkaképességüknek az osztársadalom érdekében emberileg legtökéletesebb kifejtésére. Tehát a magántulajdonban lévő termelőeszközöknek nyereségvágyból, kényelemből, hanyag nemtörődomségből, avagy butaságból parlagon hevertetése, avatatlan, korszerűtlen kezelése, javaknak elpusztítása, megsemmisítése kiáltó bűn Isten és az összesség ellen! És meg nem engedhető!

Ugyane meggondolásból kifolyólag nem tagadhatja meg a krisztusi társadalompolitika a modern technikai haladási sem, amelyet felvilágosult radikálisaink oly sokszor bűnbakul állítanak a munkanélküliség és nyomor csapásáért.

A liberalizmussal foglalkozó fejezetben már megcáfoltam ezen együgyű érvelést. Most csak ismételten hangsúlyozom, hogy a keresztény közgazdasági felfogás e retrográd nézetekkel szemben a technikai haladást örömteljes hálával fogadja, továbbfejlesztését is szükségesnek és áldásosnak látja. A modern technikai készség egy szebb jövőnk ígérete, melyben a dolgozó ember felszabadul a megerőltető és piszkos manuális munka legkellemetlenebb kísérő oldalaitól, a javak mennyisége ugyanazon erőkifejtés mellett mégis megtöbbszöröződik, minősége pedig feljavul. E boldogabb kor gyermeke szabadabbá lett idejében egészséges sportot űz és a valóban nemes kultúra sohasem álmodott méretű fejlesztésén buzgólkodik.

Nem dobhatjuk el magunktól Istennek e szép ajándékát azért, mert az emberi kapzsiság és butaság szörnyű következetessége vészthozó krízist idézett fel e csodából is. Melyből pedig leszállított munkaidő, több kereset, külön élet reménye nézett mindenkire. Nem vethetjük el e nagyszerű adományt, mert napjaink hatalmasai értetlenül állottak áldásaival szemben. A keresztény haladás valósággá építi a technikai fejlettséget az egész vonalon. A józan önérdék felismerése szociális jólétet teremt és visszaállítja a megbomlott gazdasági összhangot.

A keresztény progresszió sohasem pihenhet el. Az emberi agy és kar minden alkotását igénybe veszi, a termelési tényezők termőképességének emelésére mindent elkövet, a termelés sokszoros felfokozására törekszik, az anyagi jólét növelésére. Mert az isten parancsa,

A kereszténység nem tagadhat meg egyetlen haladó gondolatot sem. A kereszténységben nincs helye elmaradottságnak.

Nem utasítja vissza csökönös ellentmondanivágyással a termelés tervszerűbbé tételének nagy gondolatát sem, csak azért, mert ezt is a marxizmus hirdette meg először. Tagadja a kollektívum tökéletesnek látszó tervgazdálkodásának kivihetőségét, de a társadalmi termelés észszerűsítését más eszközökkel megkísérli. A tökéletes megoldást itt sem tartja megvalósíthatónak, de a viszonylag legmegfelelőbbet megközelíteni igyekszik. *A mai rendszertelenség tagadhatatlanul óriási munka és anyag tékozlását okszerű és céltudatos*

terheléssel és elosztással akarja helyettesíteni. A lehetséges viszonylatban és vonatkozásban e téren sem riad vissza az alapvető átformálástól, de józansága itt is őrt áll, nehogy az eszköz megölje az eredményt, a célt.

Az egyéni kezdeményezés, a verseny és a szabadság három fő princípiumából minden vonalon csak az elkerülhetetlen engedményeket adja. A nem mellőzhető megkötéseket is a nagyobb szabadság, a tökéletesebb verseny és az egyéni iniciativa hatásosabb érvényesülésének érdekében eszközli. A keresztény társadalmi reform az egyénnek maximális erő kifejtését célozza, saját maga és az összesség érdekében, a legtökéletesebb versenyben, a szabadság legminimálisabb sérelmével.

A keresztény gazdasági újjáalkotás nem mozog légyeres térben. A mindenütt jelenvaló és mindig jelentkező önzés táplálta ambíció előtt akar minden korlátot lebontani, az egészséges versenyben valóban lehetséges részvételt minél több ember számára valósággá tenni, a versenyben egyéni képességeinek fokozottabb kifejtésére bírni, a nagy társadalmi érdekközösséget mind többeknek az egészséges érdek által termelésbe kapcsolásával kiépíteni. A társadalomreform főfeladata az *önzés* dinamikus erejét mind szélesebb vonalon a közjó szolgálatába állítani.

És több lesz a szabadság, nagyobb a jólét és boldogság!

ALAPTÉTELEK.

A keresztény gazdasági ethika alapvető tételeit a következőkben vázolhatnánk:

Az egyáltalán elérhető legnagyobb számban elégedett embereket nevelni az élethez legszükségesebbek juttatásával.

Minden dolgozónak munkát adni, tisztességes és állandó megélhetését biztosítani. A földi sors anyagi esetlegességeitől legtöbbeket függetleníteni, a proletárlét szörnyű bizonytalansága alól minden jóakaratókat mentesíteni. A hanyagok és tunyák istápolását előbbieik hathatósabb támogatása érdekében mellőzni.

Ezen túlmenőleg egészségesebb jövedelem és vagyonomosztást teremteni, a véletlen és szerencse jószágelosztó szerepét lehetőségig kikapcsolni, szorgalmat, tudást és min-

dennemű érdemet mainál igazságosabban jutalmazni. A gazdasági egyenlőtlenségeket számottevően csökkenteni, a tömegek keresetének növelésével és magántulajdonszerzési alkalmainak szaporításával, nem pedig a tagadhatatlanul serkentő hatású nagyvagyonoknak megszüntetésével, vagy túlhajtott leépítésével. Ellenben igenis a terheknek valóban ezekre háritásával, a kicsinyeknek pedig észszerű, pénzügyileg is megokolt kímélésével.

Röviden: minél többeket minél nagyobb és állandósult jóléthez juttatni, anyagi vonatkozásban minél boldogabbá tenni, nem a ma talán túlzottan jóllakott egyesek megrövidítésének irigy célzatával, de ha kell ennek árán is.

Eszerint a keresztény gazdaságpolitika feladatait nagy vonásokban a következőkben foglalhatjuk össze:

1. A munkához való jog és a munkából való megélhetés valóban biztosított volta a legegységesebb, legtermészetesebb földi követelmény. A legelső, a legerősebb gazdasági jogszabály, amely ezt lerögzíti, mely elől minden látszólagos és vélt jogszerűség kitérni tartozik. *Alapjog*, melynek érvényesülését minden eszközzel keresztül kell vinni.

Tehát oly, teherviselési rendszert kell kialakítani, az adózást úgy módosítani és addig fokozni — bármennyire fájdalmas is —, hogy e célkitűzés megvalósulása érdekében valóban mindenkit a legszélsőbb áldozat vállalására késztesen és kényszerítsen. És a magángazdálkodásba más értelemben is oly módon és oly fokig kell beavatkozni, hogy a legfőbb szempont *feltétlenül* érvényesüljön.

2. A munkaalkalomnak állandósulását, folytonosságát és az existenciák fenntartásában mutatkozó káros ingadozások mérséklését csak egy mainál kiegyensúlyozottabb, előrelátóbb, tervszerűbb termeléssel közelíthetjük meg.

Tehát mai társadalmi rendszerünkben ki kell selejtezni e célkitűzéseknek ellentmondó berendezéseket, illetve ki kell iktatni az egyébként megfelelő intézményeknek esetleges ferde megnyilvánulásait, amelyek a periodikusan ismétlődő gazdasági zavarokat okozzák és ezáltal a munkaalkalom vészes kieséseit felidézik.

3. Nagyobb, helyesebben általánosabb jólétet, a sokak számára vagyoni gyarapodást csak úgy remélhetünk, ha a termelés mai méreteit megtöbbszörözzük.

A keresztény lélektől sugalmazott gazdasági törekvések egyik legfontosabb részlete — a krízis kutató liberális társadalombölcsek minden várható ellenvetéseivel szemben is — mindig is a szükségleteket kielégítő javak mennyiségének és minőségének javítása, *emelése* lesz. Ezért az ezt gátló, avagy csak akadályozó mindennemű természetes, főleg pedig mesterséges nehézségek legyengítésére és eltüntetésére, eltávolítására törekszik.

Összefoglalva:

A dolgozni akarók munkanélkül maradásának elhárítására, a magasabb és állandóbb tömegjólét megvalósítása végett ki kell küszöbölni a közgazdaság testéből az állandóan ismétlődő és egyre súlyosbodó gazdasági válságok alapokait, amelyek e célok elérését reménytelenül megnehezítik. Egyidejűleg meg kell találni a termelés emelésére és javítására, a termelési ütem elérhető állandóságának és szabályos működésének feljavítására alkalmas rendszabályokat és módokat, melyektől viszont a célhoz közelebb jutást várhatjuk, bár annak teljes elérésben bízni botor beképzeltség lenne.

A LIBERÁLIS ÉS KOLLEKTÍV GAZDASÁGI ELVEK ALKALMAZÁSÁNAK TERÜLETEI.

A liberális kapitalisztikus gazdasági rend beteg. E betegség legjellegzetesebb vonása, hogy egyrészt gyógyítási céllal, másrészt azonban az imádott profit kedvéért mind gyakrabban elárulja individualisztikus alapelveit. Legveszedelmesebb tünetei pedig a nincstelen osztályok elégedetlensége nyomán jelentkeznek, a társadalmat megnyugodni nem engedő lázrohamokban.

A kollektív gondolat csábító egyszerűségű megoldási terve — a marxizmus általános európai bukása után is — ellenállhatatlan erővel vonzza a tömegeket. A látszólagos tökéletesség az új, nacionalista irányokért lelkesedő intelligenciát is kísértésbe hozza, miért azok vezetői is a kollektív elv altruizmusát hangoztatják a mai rend egoizmusával szemben, anélkül, hogy megjelölnék alkalmazásának módját és mértékét.

A tájékozatlan együgyűség viszont természetesen az uralmon levő idea ellenkezőjétől várja a jót. Rossz a mai

társadalmi rend egyéni gazdasági szabadsága, váltsa le a kollektív gazdasági szervezethez, melyet csak meg kell szabadítani az internacionalizmustól és zsidóságtól és megmenteni az emberiséget.

A kollektív rend veszedelmeit a marxizmusról szóló fejezetben kimutatom. A kollektív gondolatnak nem általánosságban, csak részleteiben, de rendszertelenül, előre megállapított elvek nélkül való, ötletszerű alkalmazása sem kevésbé káros, a társadalom függetlenségét kiszámíthatatlanságánál fogva veszélyezteti.

A társadalom gazdasági bajain segíteni kell. Foltozás kielégítő eredményt nem adhat. A gazdasági rend legalább is mélyreható reformra szorul, ha a liberális gazdasági rendszer teljes egészében nem is cserélhető fel, mert munkaszervező elve csak rabszolgatartással helyettesíthető. Belső, *organikus* hibáit mégis ki kell küszöbölni.

És itt állunk kikerülhetetlenül a sorsdöntő, már nem halogatható, nehéz elhatározás előtt: *meg kell állapítani a liberális gazdasági rendben a kollektív ideák alkalmazásánál, területeit, átfogó rendszert kell felállítani a kapkodás és hatalmaskodás kárainak megelőzésére.*

A liberalizmus és marxizmus valóban közérdekű, erkölcsi követelményeket mindenben kielégítő elgondolást nem adnak. Az új eszmeáramlatok pedig máig sem konkretizálták szándékaikat e vonatkozásban.

A kollektív rend berendezkedései a spekulációs szellem és nyomában járó válságok csökkentésére és enyhítésére, a tervszerűség érvényesülésére mindenestre alkalmasabbnak látszanak, de megvalósíthatatlanok. Viszont csak a kapitalizmus képes az egyéni értékeket komolyan felhasználni, a termelést kisebb kényszerrel, több szabadsággal és megfelelő eredménnyel vezetni —, a kizsákmányolásnak azonban kárhozatos lehetőségeket enged, a tervszerűséget legkevésbé sem szolgálja, anarchiát és nyomort eredményez.

Mindkét rendszer közös alaphibában szenved: általánosít. Egyetlen, homogén elvet alkalmaznak a sokrétű és formájú gazdasági élet szervezésének minden terén. Pedig a közgazdasági ágak nagyon eltérő tulajdonságokkal és természettel bírnak és egészen különbözőképpen szolgálják az emberiség földi céljait. Csupán a termelés — mezőgazdaság és

ipar — állanak az anyagi javak előállításának közvetlen szolgálatában. Kereskedelem, biztosítási és hitelrendszer, közlekedés csak közvetett tevékenységgel járulnak a termelési folyamathoz.

Elsősorban e körülményt kell figyelembe venni a gazdaság-szervezésben, eltérő rendeltetésük és jellegzetességeiknek megfelelően *különböző módon kell organizálni a gazdasági ágakat.* A szorosan vett termelőágak alágazatai sem minden jelenségeikben hasonlóak: némelyek valóban a kapitalista verseny hatása alatt állanak, másokban azonban monopóliumjelleg uralkodik. Legújabban pedig az egész nagykapitalisztikus termelés a verseny kizárását célozza.

E szempontokat mindeddig következetesen elhanyagolták, holott ezek érvényesítése nélkül csak rendszertelenség és chaos állhat elő.

Az állami beavatkozás mindig rendkívüli veszélyekkel és hátrányokkal jár. A marxizmus kritikájánál elmondottak igazolják, hogy mennyire tudatában vagyok ennek. Az állam gazdaságirányító tevékenysége mégsem mellőzhető teljesen, nem kerülhető el a szociális szempontok érvényesítése és a még nagyobb bajok elhárítása érdekében. *Tehát meg kell keresnünk azon területeit a gazdasági-életnek, melyeken a korlátlan magán-tevékenység közre leginkább káros módon jelentkezik és azokat a szervezeteket, melyekben az állami irányítás és államosítás legkisebb hátrányokkal jár.*

Szerencsére e két nézőpont követelményei találkoznak bizonyos gazdasági ágaknál és intézményeknél.

A termelést nem lehet szocializálni a legnagyobb meg-rázkódtatások és zavarok felidézése nélkül.

Állami beavatkozást, közjó parancsolta szabályozást leginkább a nem közvetlen termelő gazdasági ágak szükség-einek, egyszersmind annak alkalmazására a legtágabb és legkevésbé káros lehetőségeket és módokat nyújtják. Amellett pedig így átfórmálva teljes értékű rendezést, az egész közgazdaságra kiható eredményt ígérnek és a mainál jóval egyenletesebb és tervszerűbb termelést biztosítanak.

Kereskedelem, biztosítási és hitelszervezet, közlekedés voltaképpen csak segédszervei a termelésnek, bármennyire is nélkülözhetetlenek. Hasznosságukat csak tudatlanság vitathatja. Tevékenységük mégis inkább az állami adminisztráció,

közigazgatás feladataihoz hasonlít. Tehát azoknak szervezésénél is megközelítőleg azonos eljárások lesznek célravezetők és eredményesek, mint emennek kiépítésében.

A gazdasági fejlődés legújabb korszakában azonban a segédszervek egyes ágaikban eredeti, termelést segítő és fejlesztő hivatásuktól mindinkább eltérnek, a termelésen mintegy túlnőttek és azt másodrendű tényezővé degradálják. Az értékrend megfordításával a termelést csak profitszerzésre használják. Nem a termelés a cél, egyedüli irányító a profit, a termelés ennek csak egyik mellékes eszköze.

Nálunk csak a kereskedelem, főleg pedig a hitelszervezet mutatnak ily törekvéseket. A közlekedés nagyrészt állami kezekben van. Kanadában a vasúttársaságok a legártalmasabb képviselői a termelést ily messzemenően kihasználó irányzatnak.

A modern közgazdaság legnagyobb hibáinak és legsúlyosabb veszedelmeinek eredőjét ezen, eredetileg termelést alátámasztó szervezetek túlméretezésében és öncélúságában kereshetjük.

A feladat tehát meg van szabva. Államilag szabályozni, illetőleg állami kezelésbe kell venni mindazon gazdasági ágakat, azaz azoknak bizonyos berendezéseit, amelyek nem vesznek részt közvetlenül a termelésben, hivatásuk csupán annak feltételeinek javítása, a termelés gazdaságos felszabályozása a szállítás, értékesítés és egyéb feladatok alól. A mai helyzet fennmaradása, illetve várható rosszabbodása esetén azonban e hivatásukkal mindinkább ellenkezésbe jutnak. Viszont ezeknél valóban érvényesülnek az állami rendezés túlnyomó előnyei és nem mutatkoznak annak legnagyobb hátrányai.

A gazdasági élet teljes szocializálása beláthatatlan veszedelmekkel jár. (A kisajátítottak esetleges kártalanítása ezen mit sem változtat.) A termelés valamelyik ágának államosítása is majdnem leküzdhetetlen nehézségekkel találkozhat, a produkció eredményét mindenestre kedvezőtlenül befolyásolja. Egyéb veszedelmek már csak csökkentett mértékben mutatkoznak, nem fenyeget állami mindenhatósággal, mint az általános szocializálás.

A jövőben előreláthatólag nem kerülhetjük el egyes, *természeti adottságuknál fogva monopólium jellegű termelési*

ágazatok állami vezetését, ellenőrzését, illetve közületi szervezését, községesítését, az ezzel járó minden hátrányok ellenére sem, a még nagyobb bajok elkerülése végett.

A csupán kartell, illetőleg trösztalakulásokból kifolyólag kizárólagossággal rendelkező termelésre nem vonatkoznak az előbbi szempontok, mert ezeknél már a közületi kezelésnél megfelelőbb, célravezetőbb, főleg pedig kevesebb bajt okozó módozatokat is találhatunk az egyeduralom kárainak enyhítésére és kiegyensúlyozására. A trösztök és kartellek — minden kollektivismushoz hasonló veszélyeik és káraink mellett is — tökéletesebben szolgálják a termelést, mint egy állami üzem, mert üzleti érdek mozgatja őket, a profit vágya hajtja, ezért a rátermett vezetésnek és a protekció kizárásának hasonlíthatatlanul több biztosítékát nyújtják.

Az állami termelést nem ellenőrizheti semmi felsőbb hatalom. A trösztöket féken tarthatja egy erős állam. Még ha a mai helyzet ennek látszólag ellentmond is: Ma valóban a trösztök és kartellek erőszakolják akaratukat a kormányzatra. Azonban a háttérben a pénzhatalmakat és a nagybankokat látjuk, melyeknek előbbieik csak alvállalkozásaik. *Tehát a hitelszervezet állami megverni szabályozása, közületi kezelésbe vétele, személyi összeköttetéseinek e módon leépítése az ipari szervezetek hatalmát is megfelelően visszaszorítaná és megengedné a mai visszás helyzet megfordítását, kikapcsolná a nagyipar illetéktelen befolyását a kormányintézkedésekre és lehetővé tenné annak állami ellenőrzését.*

A kartell és tröszt alakulások káros behatásainak ellen-súlyozásával máshol foglalkozom, most csupán annak megállapítására szorítokozom, hogy e téren nem az államosítás a legcélravezetőbb eljárás, mert a termelés egész természete az egyéni iniciativa és akarat jótékony befolyását nem nélkülözheti.

A nem termelő gazdasági ágak állami ellenőrzését, illetve szocializálását szintén csak a legnagyobb óvatossággal és körültekintéssel lehet eszközölni és keresztülvinni. Itt is elsősorban a bizton jelentkező kedvezőtlen kísérő jelenségek kiküszöbölésére kell törekedni, ám ezek ellensúlyozása itt nem oly nehéz.

Így nem az egész közgazdaság, csupán egy kisebb része jut állami kezelésbe. A szocializálás káros hatásait pedig

sokkal hathatósabban lehet mérsékelni egy, különben á szabad termelés alapján álló társadalomban, mert a szocializált ágakban jelentkező esetleges állami omnipotenciának egyéb vonatkozásban önálló egyedek, független egzisztenciák állanak ellen és éreztetik erőiket és jótékony befolyásukat.

A valóban nem tagadható, említett hátrányok sokkal kisebb mértékben fognak jelentkezni *egy* nem közvetlenül termelő, hanem kiegészítő feladattal bíró szerv államosításánál. A joggal várható, le nem becsülhető előnyök végett pedig ezeket elszenvedhetjük, mert elleneseiben még nagyobb bajokkal kell számolnunk.

Eredményes közigazgatást nem lehet elképzelni verseny alapján, központi irányítás nélkül. Decentralizált szervek jól végezhetik a közigazgatási feladatokat, de céltudatos, egységes vezetés nélkül fejtelenségbe fulladnak, nagy adminisztrációs költségtöbbletet okoznak. A nem termelő gazdasági ágak igen sok ponton hasonlítanak a közigazgatáshoz, feladataik inkább adminisztrációs természetűek.

Összegezve:

A termelésben csak a teljességgel elkerülhetetlen állami tevékenységet engedélyezzük és csak a természetüknél fogva monopólium jellegű ágaknál.

A termelésben közvetlen részt nem vevő gazdasági ágaknál pedig annál kiterjedtebben vegyük igénybe a szocializálás segítségét, minél inkább megengedi azt az illető szervek adminisztrációs jellege és minél inkább kívánják a beavatkozást azon ág elhatalmasodásának veszedelme és a többtermelés és tervszerűség korszerű és közhasznú követelményei.

Az adminisztrációs természetű ágak helyes államosítása az állam és közvetve az egyének függetlenségét előmozdítja, a termelés társadalmosítása csak az ellenkezőjét eredményezheti.

A GAZDASÁGI REND FELÉPÍTÉSE.

Az államhatalom gazdasági feladatai két főirányban tagozódnak:

I. Az összes közgazdasági ágak társadalmi szempontból leghasznosabb, tervszerű és gazdaságos működését kell biztosítani.

E célból meg kell jelölni a gazdasági élet szervezési formáit.

Áttekinthetőség és érthetőség szempontjából következő sorrendet követem:

A) A termelésben csak közvetve résztvevők:

1. *hitel és biztosítási szervezet,*
1. *kereskedelem,*
1. *közlekedés.*

B) Á termelőágak:

1. *őstermelés,*
1. *ipar.*

II. A több, jobb, tervszerűbb termelés érdekében a termelési tényezők hatékonyságát kell fokozni, megfelelő közhatalmi intézkedésekkel és berendezésekkel minden hátráltató momentumot kiküszöbölni, a

A) természet,

A) munka,

A) tőke és

A) vállalkozásnak a javak előállításában legeredményesebb érvényesülésére.

Csupán összefoglalva ismertetem a javasolt intézkedések és intézmények rendszerét az egész kérdéskomplexum összefüggéseinek átlátása céljából.

I.

A. gazdasági élet szervezési formái.

A)

Nem termelő gazdasági ágak szervezése.

1. A hitel és biztosításügy egyesítése és teljes államosítása, kényszerkölcsön útján. A reform alapépítménye.

Célja: Az állami szervek függetlenítése a pénzhatalmaságoktól. A korrupció legfőbb forrásának eltömlése. Kartellalakulások megnehezítése és ellensúlyozása.

A tőkefeleslegek leggazdaságosabb és leggyorsabb felzívása és elosztása.

A hitel és biztosítás olcsóbbá tétele, a mai megosztottságból eredő magas regieköltségek nagymérvű apasztásával.

A bank és biztosítási üzem gazdasági ellenállóképességének emelése. A tőkegyűjtő takarékosági kedv és biztosítási készség fokozása a betétek és biztosítási ügyletek biztonságának megszilárdításával. A közgazdaságot megrázó bankbukások kiküszöbölése.

A hitelek improduktív és spekulációs célokra fordításának megakadályozása. A felhasználás ellenőrzése.

Mint legfontosabb feladat és következményeiben az egész közgazdaságra előnyös befolyást gyakorló hatás:

A tőkének a közszükséglet által indokolt irányokba terelése. A kollektivismustól hangoztatott termelési tervszerűség valóban megkerülhetetlen követelményének megvalósítása — az emberi lehetőségek határain innen. Ezáltal a válságoknak is megelőzése és érezhető enyhítése, a termelésre való — roppant károkat okozó — közvetlen és erőszakos beavatkozás mellőzésével. Csupán a hitelfeltételeknek a felhasználás nemzeti hasznossága és szükségessége szempontjából eszközrendő megállapításával. A kombinált kamatskála egyik faktora továbbra is a kölcsönvevő által nyújtott biztosítékok mértéke, másik tényezője azonban a hitelt felhasználó gazdasági ág további kiépítésének és tőkéletésítésének szükségéhez igazodik. A nemzeti termelést tehát közvetve irányíthatjuk, hiányainak pótlását előmozdíthatjuk, káros túlméretezéseit, elszámításait mérsékelhetjük.

2. A kereskedelem szervezése.

a) *A mezőgazdasági tömegcikkék kény szer pool útján értékesítése külforgalmi vonatkozásban.*

Cél: A csak külföldi érdekeket szolgáló verseny kiküszöbölése, káros áringadozások csökkentése.

Úgy ezeknek, mint minden exportcikkéknek standardizálása és márkázása. Cél: A termelést külföldön versenyképesebbé tenni olcsóbb, egyöntetűbb áru kínálatával és egész kiviteli ágak hírnevét veszélyeztető minőségrontó visszaélések kiiktatásával.

b) *A mezőgazdasági kény szer kartelleknek szükség esetén belf or g alomban is alkalmazása az ipari ármegállapító szerve-*

zetek és trösztök káros irányú hatásainak ellensúlyozására, a nehezen tömöríthető mezőgazdasági termelés kalkulációs lehetőségeinek megteremtésére, az értékesítési állandóság és biztosítottág érzetének növelése által, a terjedőben levő spekulációs hajlam visszaszorítás ara. (Pool).

c) *Az állatkereskedelem egészségügyi és tény észpolitikai szempontok által vezetett szövetkezeti organizálása a tenyésztés és vágó állatvásároknak megyei központokba decentralizálásával, illetve központosításával és állandósításával, a tenyésztésre alkalmas anyagnak falvanként nyilvántartásával, úgy ennek, mint a jelentkező vágóállatkínálatnak központi ellenőrzésével és hirdetésével.*

3. Közlekedés.

a) *A vasutaknak és a hajózásnak teljes államosítása és központi vezetése.*

a) *A teherforgalom észszerűsítése.* Távolsági forgalomban, sürgős szállítást nem igénylő áruknál a drága országutakat romboló és a vasutak fenntartását rendkívül megnehezítő teherautóforgalom teljes kikapcsolása.

a) *A közszükséglet központi nyilvántartásával az áruk mai gazdaságtalan ide-oda szállításának mérséklése.* Bizonyos fokú rayonirozás az országos és helyi áruforgalomban, az improduktív üzemanyagpazarlás csökkentésére.

B)

Termelőágak szervezése.

1. Ipar.

a) *Természetes adottságaiknál fogva monopóliumjellegű termelőágak organizálása a közösség érdekeinek szemmel tartásával (villamosáram, gázszolgáltatás, stb.)*

hatósági ellenőrzéssel,
communális üzemekkel,
állami üzemmel.

h) Hadiüzemek

csak állami kezelésben (erkölcsi és hadi érdekek.)

c) *Rationales szempontjából trösztösített termelés*
elősegítése állami ellenőrzés elfogadása esetén,
árpolitikájának állandó kontrollja,
szükség esetén ellensúlyozása: vámengedményekkel, az
állami bank hitelpolitikájával.

d) *Csak nyereszkesedési szempontból karteUizált termelés*
megakadályozása szigorú törvényes intézkedésekkel,
vámpolitikával és hitelmegvonással,
állami verseny üzemmel.

2. Mezőgazdaság.

*A szabadversenyben álló mezőgazdaság organizálása, az
állami beavatkozásnak legszükségesebbre korlátozásával.*

a) Földreform szükséges szociális okokból.

a) A földreform végrehajtása során nem lehet kártalanítás nélküli kisajátítás és ellenérték nélküli ajándékozás.

a) A termelési érdekek és az összesség szempontjai nem hagyhatók figyelmen kívül, elsősorban ezek irányadók.

d) Erős és termelőképes gazdasági egyedek megalapozása, üzemileg megfelelő nagyságú birtoktestek alakításával, olcsó felszerelési hitellel és a föld törlesztési feltételek kedvező megállapításával.

e) Új gazdaságok felaprózódásának megakadályozása.

e) A mezőőri szervezet korszerűsítése.

g) Erélyes mezőrendtartás,

h) Cigánykérdés rendezése.

II.

A termelési tényezők nagyobb eredményességét célzó állami tevékenység.

A)

Természet.

(Termőföld, termelőhely, nyersanyag, természeti erők)

1. *A földrajzi munkamegosztás mainál tökéletesebb érvényesítése.*

A természettől ezirányban nyújtott lehetőségek kihasználását megnehezítő rendszabályok leépítése. A termelés elosztása a legproduktívabb és legolcsóbban előállító helyekre bel- és külforgalmi vonatkozásban.

a) a vámok mérséklése legalább Európa területén, az autarkiák leépítése (jelen állapot pazarlás tökével és munkaerővel, verseny hiányában a vállalkozást elpetyhíti.) Átmenet: a vámok lassú csökkentése. Ideiglenes fejlesztő vám fenntartása természeti” feltételek által determinált, de még csak kifejlődőben lévő termelőágaknál.

a) szubvenciók megszüntetése (csak a viszonyok által nem indokolt termelés szükséges, annak erőltetése pedig közgazdasági nézőpontból káros).

2. *A termelési quantum maximumát meghatározó* kartellek termelő helyet kihasználatlanul hevertető, károsan jószágmennyiséget csökkentő politikájának akadályozása, előbbi fejezetben említett eszközökkel.

2. *A termőföld megfelelő és állandó hozamát veszélyeztető,* váltakozó egyén (nem testület) által hasznélvezett kötött birtokok jogviszonyainak átalakítása (egyházi birtokok autonómiák útján kezelése).

2. *A termőföld szakavatott, észszerű kezelésének* első sorban megfelelő beruházásokkal előmozdítása adó és jutalompolitika által. Gyakorlatban is jártas gazdaszaktanácsadók beállítása minden járásban.

2. *Parlagon hagyott földek* — legkésőbb tavasz elején — kényszerbérbeadása községi eljáróság által, ingyen, a szegények javára.

B. *A termelést fejlesztő racionalitás előmozdítása*, elsősorban a kombinatív nyersanyaglelőhelyek felé irányuló koncentrálással. A termelést észszerűsítő trösztalakulások elősegítése.

7. *A természeti erők fokozottabb kihasználására kényszer társulások* stb. elrendelése (erőművek, öntözőművek, stb.)

7. *Valóban erélyes mezőgazdasági rendszet.*

7. *A cigányügy rendezése.*

B)

Munka.

A munka, mint egyik legfontosabb termelési tényező termőkapacitásának növelése a munkás nagyobb és állandóbb jólétének egyidejű emelésével, illetve annak hatása alatt:

1. *A munkás megelégedettségének növelésével .*

- a) minimális munkabér megállapítása
- a) maximális munkaidő megállapítása
- a) fizetett szabadságidő törvényes szabályozása
- a) egészséges munkahelyek létesítése
- a) egész vonalon kötelező kollektív munkaszerződések
- a) állami béregyeztetés.

2. *A munkás biztonságérzetének fokozásával, proletársorsának megszüntetésével*

- a) betegség és baleset elleni biztosítás
- a) munkanélküliség ellen: a biztosítás új formája és határozott intézkedések a kettős állások, férjes nők foglalkoztatásának megszüntetése terén.

A mindenkori munkaidőmaximumnak a technikai fejlettség fokához alkalmazkodó megállapítása, a nagyobb termelőképességű gépek következtében feleslegessé vált munkástömeg elbocsájtásának ezáltal megakadályozása.

- c) agkori és rokkant nyugdíj.

3. *A munkás termelési érdekközösségbe kapcsolásával, kapitalistává és tőkés gondolkodásúvá nevelésével:*

- a) munkásrészesedés kötelező bevezetése
- a) a munkásrészesedés részvények formájában kiutalása.

E célból a vállalatok üzemmérlegeinek ellenőrzése, az állam és a munkásság megbízottai részéről.

4. A munka hatályosabbá tétele a termelő munka improduktív foglalkozásoknál megfelelőbb és nyugdíjas ellátásával, a megfelelő egészséges embereknek csak ebben foglalkoztatásával, hivatalszolga és hasonló állásoknak csak hadirokkantakkal betöltésével.

4. *E jogok sérthetetlenségének politikai biztosításával:*

- a) A munkavállalók szabad hivatás- és szakszervezeteinek fenntartása. Az állami hivatásszervezetek gondolatának végleges elejtése.
- a) A sztrájkjog elismerése, kizárólag gazdasági érdekből.

C)

Tőke.

A termeléshez nélkülözhetetlen tőkeképződés gyorsítása.

1. *A pénzüzeti monopólium jótékony hatása a takarékosági kedvre,* mainál sokkal biztonságosabb, az állam egész vagyonával garantált betétüzletek által.

1. *A bankreform termelési tervszerűségét fejlesztő működése által,* melynek nyomán nyugodtabb, válságoktól mentesebb atmoszféra kedvez a tőkegyűjtésnek, mert nagymértékben enyhíti a kistőkések ma oly sokszor indokolt, ideges-ségét.

1. *A részvényjog reformjával:* A tiszta nyereség általánosan kötelező felosztási kulcsának törvényes megállapítása: tartaléktőkére, igazgatósági jutaléokra és osztaléokra fordítandó összegek százalékos rögzítése. *A részvényesek mai kiszolgáltatottságának megszüntetése.* A vállalatok üzemmérlegeinek már előbbi fejezetben is említett ellenőrzése az állam, az alkalmazottak és a részvényesek megbízottaitól.

1. *A közszempontból kiterjesztést kívánó gazdasági ágak beruházásainak megkönnyítése* állami adókedvezményekkel.

D)

Vállalkozás.

A vállalkozói tevékenység élénkítése, biztonságérzetének növelése, kalkulációs, konjunkturalátó horizontjának kiszélesítése, elszámításokból származó és válságokból eredő bukásainak kevesbitése. A vállalkozói kedv emelése, olcsóbb lehetőségek nyújtásával. Irányadó mindig a közszempontok szolgálatának legelső követelménye.

1. *42 állami bank tevékenysége által.*

a) Mainál jóval olcsóbb hitelfeltételeivel.

a) Az existenciákat romboló indokolatlan hitelfelmondások teljes kizárásával.

a) A vállalkozásnak iránytmutató, nemzeti szükséglethez simuló kamatlábbal.

d) A válságok számának csökkentésével, tartamuk és kihatásaik enyhítésével, mely a vállalkozás kockázatát csökkenti.

2. *A termelési technika haladásával emelkedő produkció - képesség arányában növekedő, általánosan kötelező munkabér minimum megállapítással,* melynek következtében a jószág-előállítás és fogyasztóképesség aránya nem bomlik meg, hanem összhangban marad, a válságok kevesbednek, heveségük pedig enged.

Ugyanezt szolgálja a munkaidőnek a technikai készség fejlődésével arányos, ismétlődő leszállítása.

3. *Céltudatos adópolitikával az önállóságot kedvelteti meg, mely a háborús és egyéb spekulációból eredő,* nem termelés révén szerzett anyagi gyarapodást a legérezhetőbben sújtja, a produktív vállalkozást viszont kíméli.

4. *A feltalálók megfelelő védelmével,* mely azok legkömolyabb önálló vállalkozáshoz is segíti, mai kiuzsorázásokat megakadályozza.

5. *A munkanélküliség elleni biztosítás egészen újszerű megoldásával,* mely a konjunkturális idők lázas vállalkozó kedvét mérsékelten fékezi, a válságok depresszióját pedig enyhíti.

A munkanélküli segélyeket nemcsak a pénztári viseli, ahhoz — különösen a munkás elbocsájtást közvetlen követő időben — a vállalkozó is hozzájárul, állandóan csökkenő mértékben. Ezáltal a könnyelmű munkás elbocsájtás válság-fokozó mai gyakorlata megnehezítetik.

Viszont a biztosítási központba fizetendő díjak lerovása a válság bizonyos pontjában megszűnik, a gazdasági felemelkedés korszakaiban pedig annak méretei szerint fokoztatik.

6. A munkaadói jogok korlátlan gyakorlása a termelési fegyelem nélkülözhetetlen alapja. Legszigorúbb törvényes körülbástyázásuk nélkül nincs egészséges vállalkozás.

a) az üzemvezetés kizárólagossága (ellenőrző bizottságok hatásköre erre nem terjed ki), üzemi tanácsoknak helye nincs..

b) a munkatársak megválasztásának, az üzemben mi-kénti foglalkoztatásának, előléptetésének korlátlan joga a munkaadót illeti. A sztrájkjog ily kérdésekre nem vonatkozik.

7. Az önállóság egyéb gátlásainak és akadályainak megszüntetése megfelelő adó, stb. politikával.

A GAZDASÁGI ÉLET EGYENSÚLYÁT BIZTOSÍTANI HIVATOTT FŐBB INTÉZMÉNYEK.

A gazdaságszervezet felvázolása után részletesebben ismertetem annak négy alapintézményét, melyek elsősorban hivatottak a termelés emelését, tervszerűségét, állandóságát és kiegyensúlyozottságát, valamint a becsületes jövedelem-megoszlást szolgálni.

Hitelreform.

A bankszervezet a pénz adminisztrációját szolgálja. Feladata a felgyülemlett tőkét a legolcsóbb és legtökéletesebb módon a vállalkozáshoz juttatni és ezáltal a termelés fejlődését előmozdítani. A biztosítás szervei kiegészítik e tevékenységet, az esetlegességek ellensúlyozására megtakarított tőkék leghelyesebb tartalékolását és legmegfelelőbb gyümölcsöztetését célozzák. E két szerv egyesítése önként kínálkozik.

A modern racionálás egyik legtermészetszerűbb követelménye a hitelszervezet központosítása és a rokon biztosítással együtt elvégzése.

Társadalmi tervgazdasági szempontból roppant pazarlást jelent e két gazdasági ág mai megjelenési formája. Bankfiókok állanak tömegesen egymás mellett, biztosítási ügynökök szaladgálnak egymással párhuzamosan az egész országban, rengeteg helyiséget foglalnak le, embereket foglalkoztatnak feleslegesen egy valójában káros versenyben. Mert e verseny szükségképpen csak drágítja szolgáltatásaikat, az elaprózottság okozta nagy rezsiköltség által.

Ezenfelül pedig a legtehetségesebb, legtöbb tudással, iniciatíval és energiával rendelkező egyének munkáját vonják el a termeléstől, sokszor improduktív, akárhányszor a közösségre egyenesen káros tevékenységük céljaira, mely azonban ma a legtöbb ügyességet igényli. Viszont adminisztrációvá leegyszerűsíthető, mely esetben csak előnyöket biztosít a köznek. E téren a koncentráció az áttekinthetőséget növeli, az ügyvezetést tökéletesíti, ugyanakkor költségeit feltűnően csökkenti, a pénz mozgékonyosságát rendkívül fokozza, a hitelek folyósítását meggyorsítja és azokat olcsóbbá teszi.

A több, jobb és gazdaságosabb termelésre törekvés a trösztök — nem a harácsolási célból alakult kartellek — további kiépítését követeli. Az észszerű fejlődés ellen cselekedni aligha lehet. Viszont még a leghasznosabb céllal alakított nagy termelési egységek is veszélyesek a közre. Ezek esetleges visszaéléseit leghatásosabban az állami bank akadályozhatja meg.

Ha a hitelszervezet társadalmosítása maga is módot adhat visszaélésekre, mégis a korrupció ellen a legeredményesebb eszközt nyújtja, mert a vesztegetésre legalkalmasabb pénzhatalmat az állam kezébe adja.

Az elszámítások kiküszöbölésének lehetősége, a gazdasági élet kívánatos tervszerűségére törekvés a hitelek' központi ellenőrzését és irányítását követeli, ugyancsak ezt kívánja a termelés feltételeit megkönnyítő, biztonságát fokozó hitelolcsóbbodás szüksége is. Csak konszolidáltabb hitelviszonyok biztosíthatják a gazdasági élet mainál nagyobb egyensúlyozottságát.

A hitelügy fontossága az össztermelés szempontjából, e téren lehetséges mindennemű visszasság és visszaélés embe- rileg lehető kiküszöbölése az egyéni tevékenységnek innen való visszaszorítását követeli. Valóban egészséges és közre hasznos *hiteléletet csak pénzüzeti monopólium teremthet. A mai pénzüzetek részvényeseinek teljes kárpótlásával álla- mi bank állítandó fel.* E monopólium nem jelent haladást a szocialista állam felé, ellenkezőleg az arra irányuló agitáció leszerelését egészségesebb életfeltételek teremtése által, a tőkeakkumuláció lassításával és a kistökések megerősítésével.

Az állam eddig is sokat foglalkozott a hitelüggyel. Az inflációs időszakban a bankok is nagyrészt állami pénzt for- gattak. A hitelélet minden kockázatát eddig is jóformán az állam viselte, a rossz üzletek nyomán megrendült vállalatokat és bankokat közpénzekkel segítette és az esetleges bukások általános közgazdasági hatásának elkerülése érdekében — szükségképen a jövőben is szanálni fogja. A jó üzletek következményeinek viselése már nem lesz nehéz feladat

A fejlődés iránya, a közérdek mindinkább uralkodó szempontja minden, közszempontból veszélyes visszaélésekre alkalmat adó intézmény államosítását követeli.

Veszedelemes, ha az állam a termelés egyetlen, monopó- liumos irányítója — ez a kollektív termelőrend jellemző vonása —, de még talán ennél is veszedelemesebb, ha egyesek államot képezhetnek az államban és azt érdekeik szerint irányíthatják. A mai pénzgazdaságra alapított világrendben erre legtöbb alkalmat a tőkehatalmat képviselő pénzüzetek adnak. Elsősorban tehát ezek állami kézbe vételét követeli a közérdek.

A pénzüzetek nagy száma csak a hitelt drágítja: ez okozza a magas regie-költségeket. Talán sehol sem indokol- tabb a nagyüzem, mint e téren. A bankvállalkozás nagyob- bodásával a regie számbavehetően csökken, de ugyancsak erős mértékben kisebbedik a kockázat veszélye is. Egy nagy intézet meg sem érez olyan bukásokat, melyek egy kisebb pénzüzetet tönkretesznek, nem egyszer egész vidékek köz- gazdaságának érzékeny kárára. Állami bank felállítása ese- tén pedig az egész országban oszlik meg a kockázat.

Mindez biztosítja a hitelek olcsóbbodását. Ugyancsak ezt előmozdítják, egyben a hitel-folyósítások nagyobb mérvét

is biztosítják az állami bank sokkal racionálisabb nemzeti tőkefelhasználási lehetőségei. A bankok részben spekulációs, nagyrészt pedig köteles gondosságból fakadó — immobilizáció elkerülését célzó — tartalékolásait nagy dimenzióinál fogva mérsékelheti. Csupán a túltermelési válság tüneteinek jelentkezése — és ez ismét a központi állami bankból észlelhető legelőbb — készíti a hitelek megszorítására és előrelátó tartalékolásra.

Az állami bank a mondottaknál fogva a hitel olcsóbbodásának biztosítékát nyújtja.

Egyben a hitelek irányításával a gazdasági élet menetét befolyásolja, a hitelfeltételek megfelelő változtatásával azt szabályozza.

Az állami bank hivatása lesz a termelés helyes arányait biztosítani — a vállalkozó szűklátókörű helyzetmegítélését mintegy tágitani — a beruházások természete, a termelőágak fejlődésének szüksége szerint megállapított hitelfeltételekkel. Ez lesz a kombinált kamatskála egyik alapja.

A hivatalos kamatskála vállalása azonban az állam bármely, megfelelő fedezettel rendelkező polgárának biztosítja a hitelt. Mert a vállalkozási kedvet annyira befolyásoló hitelt nem lehet az állami bank igazgatóságának esetleges önkényétől függővé tenni, ez az állam minden egyes, megfelelő törvényes feltételekkel rendelkező, polgárának biztosítandó. Erős igénybevétel természetesen emeli a kamatlábat.

Az állami bank a termelőágak kiépítésének, bővítésének, illetőleg a továbbfejlesztés feleslegességének mértéke szerint csökkenti, illetve emeli a meghatározott célokra felveendő, e szempontból ellenőrzött hitelek kamatlábat, hogy a vállalkozók figyelmét felhívja egyes termelési ágak hiányainak állami érdek, egyúttal azonban egyéni haszon szempontjából is, gazdaságos kitöltésére, illetve őket esetleges túlprodukciónak veszélyeire figyelmeztesse. Kamatpolitikájának irányítója az investíciók társadalmi szükségességének mértéke, ami egyúttal a befektetés gyümölcsözőségének, a termelendő cikkek piacának biztosítékát is jelenti.

A gazdasági élet konszolidációját szolgálja a kombinált kamatskála másik tényezője is, melynek mérve a hitelek biztosított voltának, bonitásának foka.

Az állami bank ezáltal csakoly hajlékonyan simul a hitelszükséglethez, mint a mai pénzüzetek és mert a hitelek valamennyi mai grádusát magában egyesíti, a kisebb fedezetel biró, gyengébb exisztenciák hitelszükségletét az ilynemű üzletkört ellátó mai kisbankoknál sokkal olcsóbban fedezi. A kisbankkal szemben még szembeötlőbb a regieköltség csökkenése, de különösen a kihelyezett hitelt fedező betét kamatlábának egyenlősége biztosítja ép e hitelek rendkívüli olcsóbodását. A gyengébb exisztenciák mai hitelszükségletét ellátó kisbank betevő körének megtartása érdekében nagyobb kamatot fizet, tehát csak drágábban helyezheti ki a pénzt. Az állami banknál tehát a regie-költség számbavehető csökkenésén kívül a betéti kamatlábkülönbözet eltűnése is olcsóbítja a hitelt.

Csak a gyengébben fundált exisztenciák hitelfelvételével járó nagyobb kockázatot fizetteti meg az állami bank, a hitelképesség csökkenése arányában növekedő fokban. És még a kamatnak hitelbiztosítási tényezője sem fogja elérni a mai fokot, amennyiben a hitelnek másik két okból való olcsóbodása a kockázat veszélyeit is nagymértékben csökkentti, mert ép e hitelek drágasága volt nagy részt okozója az őket igénybevevő, amúgy is gyengébb exisztenciák gyakori bukásának. A hitelek, bár mérsékeltlen — a bonitás csökkenése arányában emelkedő — kamatlába megnehezíti a gyengébb exisztenciák könnyelmű vállalkozásait, helyzetüket maihoz képest mégis rendkívül megkönnyíti, magas kamatláb okozta csődjüket kevesbíti.

A kamatskála kettős alapja a gazdasági életben való részvételnek teherbíróképesség foka szerinti csakúgy szabályozója, mint a vállalkozásnak a közszükségletek sürgőssége szerint. Miért is a központi állami bank sokkal egészségesebb alapját képezi a gazdasági életnek, mint a mai hitelszervezet; ennek teljes hajlékonyságát mégis megtartja.

A kisbankok klientélájának egyrészét az állami bank — a nagyobb gondosság követelményéből kifolyólag — egyáltalán nem részesíti hitelben.

E hitelek megtagadása — ha jár is hátránnyal — sokkal több előnyt biztosít a közgazdaságnak, mert a vállalkozás és kereskedelem megbízhatóságát előmozdítja, ami az egész üzleti világ érdeke. A válságokat annyira jellemző sorozatos

bukások legnagyobb része e rosszul alapozott, könnyelműen túlfinanszírozott kisvállalatok és kereskedők köréből került ki. Ők a válságok megindítói, sokszor nagy cégek bukásának is előidézői. Ezek hitelének megtagadása nem jelenti még a vállalkozási kedv megbénítását. Különböző is mindig lesznek magánemberek, akik magas kamatért vállalják a kétes kihelyezések kockázatát. (Ez a kamat azonban jogvédelemben nem részesül.)

Megfelelő fedezettel nem bíró hitelek egyáltalán nem kívánatosak, ezek a termelés konjunkturális túlméretezésének, az illegitim kereskedelem elterjedésének előmozdítói. A gazdasági élet nagyobb egyensúlyozottságára való törekvés a hitelek túlságos hajlékonyságából származó elszámítások és lelkiismeretlen üzelmek kiküszöbölését kívánja.

Az állami bank az egészséges vállalkozásnak még egy megbecsülhetetlen biztosítékot nyújt, midőn a könnyelmű, sőt célzatos hitelfelmondások — gyakran vállalatok rögtöni bukását felidéző — mai gyakorlatát törvényileg biztosított módon kizárja. Pedig a bankok eddigi üzleti politikája oda irányult, hogy folyószámlahitel révén bepillantást nyerve a vállalatok üzletmenetébe, esetleges gyengéibe — alkalmas pillanatban a hitel megvonásának kényszerével a vállalatot hatalmukba kerítsék. Ez többé nem fordulhat elő.

A hitelszerzés lehetőségét a megfelelő feltételekkel rendelkező minden polgárnak törvény biztosítja, fedezetének és a befektetés természetének megfelelő hitelfeltételek mellett.

Ez azonban nem nyújtja még a hitelszerzés lehetőségének teljes bizonyosságát, a pénz kihelyezésének monopóliuma esetén. Befolyásos iparágak mindenestre a szakmabeli investíciós hitelek magas kamatlábbal való megszorítására fognak törekedni, még cikkeik nagy kereslete esetén is, mert újabb konkurrencia felléptét e módon akadályozhatják leginkább. Itt adva van a visszaélés lehetősége, ha ezeknek az állami bank esetleg nem egészen lelkiismeretes vezetőivel összeköttetések vannak.

A parlamenti ellenőrzés csökkenti e veszélyt, másrészt pedig kibesélti ezt, hogy egyes cikkek látható kereslete a magántőkét e keresletet fedező újabb termelőhelyek felállítására ösztökéli. Ugyancsak ösztökéli az ily investíciókba a külföldi tőke is, mihelyt a kereseti lehetőségek szembevetővé válnak.

De meg a vállalkozásnak amúgy is mindig nyitva marad a külföldi, valamint magántőke szerzési lehetősége, nemcsak részvények és kötvények, hanem hitel útján is. Bárki felvehet pénzt magánosoktól és külföldön. Az állami banknak nem lehet hivatása a termelést növelő és élénkítő külföldi tőkének visszatartása. *Ellenkezőleg, a külföldi tőkének az országba jutását az állami bank még elő is segíti, midőn a jól fundált vállalatok helyesnek ítélt investícióihoz szükségelt — felhasználásának állami ellenőrzését vállaló — hiteleknek külföldi beszerzését minimális girodij ellenében támogatja. A külföldi tőke elhelyezkedését ez nagymértékben előmozdítja. A felhasználás ellenőrzése viszont a Viktoria konszernéhez hasonló, egyes ember gyarlóságából fakadó esetek előfordulási lehetőségeit csökkenti. A felhasználás ellenőrzése természetes folyamánya a girálásnak. A jól megalapozott vállalatok külföldi hitelkeresletének alátámasztása növelné a külföldi tőke beözönlését, az ellenőrzés a bizalmat még inkább fokozná.*

Az ipari vállalatok mai nagyarányú eladási kartelljait, melyeknek úgy a termelés, mint a fogyasztás csak kárát látja — akadályozza a bankok kikapcsolása által, melyek e szervezkedéseknek mozgatói voltak. A termelés javítását és olcsóbbodását célzó, indokolható, közszempontból is helyes trösztalakulásokat, üzemegyesítéseket mégis előmozdíthatja.

A betétek monopóliuma nem jelenti az állami bank igazgatósági önkényének veszélyét, mert a betétek kamatlábjának természetes szabályozója egyrészt a megmaradó tőkeelhelyezési lehetőségek nagy száma — részvény, kötvény, ingatlan, stb. — másrészt pedig a külföldön szokásos kamatláb. Viszont a betéti és legmagasabb kihelyezési kamatláb mindenkori viszonya is törvényhozásilag szabályozható, miáltal az esetleges alacsony kamatláb egyúttal a gazdasági élet fejlődésére jótékonyan ható olcsó kihelyezési kamat forrása is lesz.

A postatakarék mai alacsony kamatlába nem irányadó, mert a központi állami bank ennek szűk üzletkörével szemben a mai hitelszervezet minden ágát átveszi, bővült működésükre folytán kisebbedő regije a betétek magasabb kamatozásának is lehetőségét nyújtja. De meg a kereskedelmi vezetés is biztosítja ezt.

A reform keresztülvitele a meglévő hitelszervezetnek alapulvételével történik. A bankok tulajdonosai, a részvényesek teljes értékig kártalanítandók, mert egy monopólium bevezetése csak a magánjog teljes tiszteletben tartásával képzelhető el. A részvényesek károsítása a jogrendet ingatná meg, mely pedig minden vállalkozás alapja.

A kártalanításnak azonban reális, fix értékhez kell igazodnia, nem igazodhatik a részvények spekulációs tőzsdei árfolyamához. Ezért a pénzintézetek maguk alkotta, kellőleg megbírált aranymérlege veendő alapul vagyonuk megítélésénél.

E vagyonnak egy részvényre eső részlete fejében aranyértékre szóló állami kényszerkölcsönkötvényt kap a részvény tulajdonosa, melynek arany kamatja az állami bank mindenkori betétkamatlába. E kényszerkölcsönkötvénytárca képezi az állami bank első helyen betáblázott teherterétét, melynek bonitását az egész magyar nemzeti vagyon garantálja, csakúgy mint másodsorban a betétekét.

A kényszerkölcsönkötvények meghatározott százaléka övenként kisorsoltatik és teljes arany értékben kifizettetik. A szükséges összeg fedezetére szolgál a bankok mai tárcájával átvett ipari részvénytömeg egy részének évenkénti — árverésen — eladásából eredő, valamint a későbbi üzemi jövedelem. Az államnak nem lehet hivatása iparvállalatok vezetése — ezt a gazdasági szabadság sem engedheti meg —, ezért az állami bankot felállító törvényben mondassék ki a reform révén a bank tulajdonába jutott ipari részvények évi részletekben való értékesítésének kötelezettsége. Kivételével a fontos közszükségletet fedező monopóliumjellegű vállalatok, vasutak, szénbányák, villamostelegek részvényeinek, melyeknek állami kézben tartását a közérdek indokolja. Az állami bank tulajdonában levő ipari részvények részletekben való árverezése azok megfelelő értékesítését szolgálja, mert a teljes tömegnek vásárra dobása esetén a piac megfelelő értékesítésüket nem biztosítaná.

A monopólium tranzakciójával nem történik semminemű jogfosztások pénzintézetek mai tulajdonosai, a részvényesek teljes kártalanítást nyernek, mindenesetre mai aláértékelt részvényeiknél nagyobb értéket. Tőkéjüknek állami kényszerrel történő ideiglenes igénybevétele sem áldozat, mert

első helyen biztosított követelést képez, legnagyobb biztonsággal rendelkező értékpapír, a tőzsdei forgalom legkeresettebb papírja lesz; *a pénzüket biztos helyre elhelyezni kívánók részéről való nagy kereslete rövidesen kény szer jellegétől is meg fogja fosztani.*

A tisztviselők nagy részét természetesen az állami bank szükségli. A mégis leépítendő nagyszámú tisztviselő, főleg pedig igazgató kártalanításáról törvény gondoskodik. Ezek a fix fizetések tekintetbevételével, de a részvényesek eddigi jogos követeléseitől elvont magas tantiemek elhanyagolásával kártalanítandók és — a lehetőséghez képest — máshol elhelyezendők.

A hitel központi irányítása — amint láttuk — nem jelenti a gazdasági élet megkötését, az egyéni törekvések akadályát. Ellenkezőleg, az egyéni törekvést és akaratot több irányban felszabadítja a jelenlegi béklyók alól, a gazdasági életet mozgató vállalkozás lehetőségeit és esélyeit emeli, az egyéni könnyelműség és lelkiismeretlenség elé mégis korlátokat állít.

Az egyéni elszámításokat és túlkapasokat teljesen megszüntetni nem képes — erre csak a kollektív termelőrend pontos központi számítások alapján, a társadalmi szükséglet mértéke szerint vezetett termelése nyújt módot —, a jelen társadalmi rend hibáinak mégis legtermészetesebb s legkevésbé zavaró korrektívumát adja.

A kollektív termelőrend legfőbb előnyét — a termelés teljes egyensúlyi állapotát — nem eredményezheti. Viszont ennek merevségét is kizárja, a termelés, szabályozásának kulcsát mégis a központi számítások lehetőségét biztosító, ennek óriási előnyeit értékesíteni tudó államhatalom kezébe adja. A gazdasági fejlődés természetesen nem lesz olyan nagyarányú, mint a mai konjunkturás időkben, viszont erősebb, mint a mostani depressziós korszakokban. Ezért a reform a válságok számát csökkenti, rombolásaikat enyhíti.

A bankmonopólium megerősíti az állam függetlenségét, mert biztosítékot nyújt, hogy a tényleges államhatalom nem jut a pénzüintézetek és trösztök kezébe, másrészt pedig az egyén szabadságát sem szünteti meg, mert az államhatalom parancsoló szava még sem terjed ki a termelési ágakra, az

élet minden vonatkozására, mint a kollektív termelőrendben, ami pedig az egyéni iniciativa és szabadság teljes megszűntét, minden haladás halálát jelenti.

A hitelreform nem jelenti a gazdasági élet erőszakos megzavarását, mint az eddigi közzgazdaságirányító kísérletezések, mert azok egyoldalúságát nélkülözi, a gazdasági életnek általános érvényű, egyetemes hasznú szabályozását adja. Haladás a szocialisták által oly előszeretettel vázolt és. tagadhatatlanul nagyjelentőségű központi számítás alapján szervezett termelés előnyeire, a kollektív termelőrend életet bénító hátrányai nélkül. Egészségesebb jövedelemmegoszlást eredményez, a nagytőkék felhalmozódását megnehezíti, sokaknak viszont kereseti lehetőségeit közvetlen és közvetve emeli, a válságok elkerülését e módon is szolgálja.

A termelés biztonságának emelése.

A gazdasági élet egyensúlyát a termelés egyenletessége biztosítja. Ez viszont biztonságérzetet, az elhelyezésnek állandósított lehetőségeket, a kalkulációba vehető árakban bizonyos kiegyenlítettiséget kíván.

A termelésből tehát lehetőleg eliminálni kell a bizonytalanságot és kikapcsolni a mai — kényszerű — spekulációs momentumot. Mai berendezkedésünk a legkisebb földművest is spekulációra kényszeríti. Az állam kötelessége és érdeke, hogy a nyereszkedni nem vágyó termeléséből a bizonytalanságot lehetőleg kizárja, terményeinek megérdemelt árát, mainál egyenletesebb értékesítését biztosítsa. Ez a mai túltengő közvetítés kirekesztését is követeli.

A feladat nehéz. Az ipar sok irányban divergáló termelése a beavatkozást majdnem lehetetlenné teszi, cikkeinek nagy különfélesége, a fogyasztás helyének nehezebb felkutatása, termékeinek elhelyezését a mozgékony ügynöki tevékenység körébe utalja. Az állam csak az egynemű terményekből nagy kvantumokat szolgáltató mezőgazdaság ilyennemű termelésénél nyújthat segédkezet, itt léphet közbe legtöbb sikerrel, hogy biztosítsa a termelőnek munkája jogos ellenértékét. *A mezőgazdaságnak is csak nagyobb mennyiségben rendelkezésre álló terményeinél célszerű az állami értékesítés bevezetése és itt is inkább kül-*

földi vonatkozásban. És itt elsősorban Brazília Sao Paulo államának a kávé értékesítését biztosító intézményére és a Kanadai Gabona Pool-ra gondolok.

Legfőbb export cikkünk a gabona, egyben az ország lakosság nagyrészének főkereseti forrása is. Ennek értékesítését oly módon kell eszközölni, hogy minél magasabb árak elérésével kereskedelmi mérlegünk aktívumait gyarapítsuk, egyben a termelők gazdasági erejét fokozzuk.

A külföldi értékesítés esélyeit a jelenleg egymással konkurráló gabonacégek csak rontják, ennek kizárását csak állami monopólium biztosítja. Az állam minden jelentkező termelő gabonáját átveszi és arra magas előleget nyújt. Kisebbségi termelők mennyiségeit gabonaraktárakban helyezi el, nagyobbakét saját raktáraikban is hagyhatja. E lerak'tározás biztonságát telekkönyvi bejegyzés fedezi. Az összegyűjtött gabonamennyiségeket a piac konjunktúráinak lehető kihasználásával eladja. *Az üzleti év eredményeképpen elért átlagárnak és az előlegnek különbözetét minden év bizonyos napján klienseinek kifizeti.*

Ez intézmény nem jelenti belföldön a gabonaforgalom monopóliumát. Malmok és magánosok tetszés szerint vásárolhatnak gabonát; nem őstermelők eredeti tulajdonát képező gabona átvétele azonban az állami intézményt nem kötelezi. Ellenben köteles az állami gyűjtőszerv a malmok vásárlási igényét minden mennyiségben kielégíteni a vétel napjának legalacsonyabb európai tőzsde árfolyamán, a szállítási költségeknek s egyéb kiadásoknak (vám, stb.) levonásával. *Így a malmok szükséglete mindig kielégítést nyer s a gabonának liszt alakjában exportálása csakúgy nem ütközik akadályokba, mint a belföldi lisztszükséglet ellátása.*

A termelők ezután nincsenek kiszolgáltatva a kereskedelem önkényének. Szorult anyagi helyzetüket már nem használják ki a lelkiismeretlen üzerek aratás után konstruált abnormisan alacsony árakkal.

Az állami gabona export szerve csak úgy kereskedelmi vezetés alá kerül, mint az állami bank.

A későbbi fejlődés folyamán a többi nagytömegű agrár-cikk értékesítése, esetleg belföldi forgalma is állami kézbe veendő. Különösen indokolt az állami beavatkozás oly cikkek belföldi forgalmánál is, melyek jelenlegi alacsony átvé-

teli ára a termelést, magas fogyasztási ára pedig a fogyasztást veszélyezteti.

A munka biztonságérzetének fokozása.

A közgazdaság egyetemes érdeke a munkaerő biztonságtudatának fokozását talán még inkább követeli, mint a termelést vezető vállalkozás biztonságérzetének emelését. A munkájának igazságos ellenértékét megkereső, jövőjét, családjának existenciáját biztosítottnak tudó munkás teljesítményének nagy emelkedése, izgatóktól már nem befolyásolható, nyugodt, a termelés egyenletességét biztosító magatartása a társadalomnak e célra fordított költségeit többszörösen visszatérítik.

A közgazdasági észszerűség követeli a munka megfelelő díjazásának, a munkaalkalmak állandósításának, az önhibáján kívül munkanélkül állók megfelelő segélyezésének mielőbbi törvényhozási rendezését. Ezt követeli a humanitás is. *A munkabér nem lehet a kereslet és kínálat ingadozásainak piaci cikke, egyesek önkényének objektuma. Az emberi méltóság megbecsülése a munkának feltétlen becsületos díjazását követeli, az állam állandó szabályozó közbelépését igényli.*

Meg kell valósítani az állandó munkaügyi bíráskodást, melynek feladata a munkabérekérdések szabályozása, kötelezőleg fizetendő általános létminimum megállapítása. Továbbmenőleg feladata körébe utalandó a vállalatok állandó ellenőrzése, ugyancsak üzembeszünetéseik indokoltságának vizsgálata is.

A munka joga a legfőbb állampolgári jog. A munkaalkalmak állandóságát tehát minden eszközzel köteles előmozdítani a törvényhozás, mely a társadalom alapját képező magántulajdoni elv sérelme nélkül igénybevehető.

A magántulajdon nem jelenti a vagyontárggyal való korlátlan rendelkezést, a vagyon tulajdonosa tartozik azt a társadalom céljainak megfelelően hasznosítani, a földbirtokos nem hevertetheti parlagon földjeit, a gyáros nem szüneteltetheti üzemét kényszerítő szükség nélkül. Vájjon mit szólnának a gazdasági életbe avatkozást kárhoztató liberalizmus hívei, ha nemcsak egyesek, de a földbirtokosok többsége hanyag, rossz gazdálkodásával embertársai kenyerét veszélyeztetné?

A társadalomnak a munkaerő foglalkoztatásához fűzött rendkívüli érdeke igazolja az üzemszünetelések ellenőrzését és lehető akadályozását, mert a munkaenergia parlagon hevertetése a legnagyobb pazarlás, minden nap újra elmúlo, soha vissza nem térő érték pusztulását jelenti, egyben azonban a jövő értékeit is pazarolja, mert a munkátlanságra ítélt milliók erkölcsi tőkéjét, jövőendő munkaenergiájának forrását is rombolja.

Az üzemek ellenőrzésének sikere kétséges. A munkanélküliség elleni biztosítás megfelelő formája azonban biztosítja e téren is a megközelítő sikert, a gazdasági válságvégtelen körének létrejöttét legalább is megnehezíti.

A munkanélküliség elleni biztosítás már tervbe vett formájában valósítható meg, az állam és vállalatok hozzájárulásával alkotott intézmény révén, de egy lényeges módosítással. Közvetlen a munkás elbocsátás utáni, meghatározott tartamú időben a vállalat egymaga fizeti a munkabérnek törvényben meghatározott százalékát, mint munkanélküli segélyt, az ezt követő, ismét meghatározott időtartamban a munkaadó az országos pénztárral karöltve fizet és csak egy bizonyos időtartamú munkanélküliség után lép életbe az Országos Pénztár egyedüli kötelezettsége.

Ilyen körülmények között a komoly szükségtől nem kényserített vállalat nem fog üzemszüneteltetéseket eszközölni, viszont a — képzelhető vád is csak dicséret — konjunktúra idején nem fogja üzemét túlfejleszteni azon nyugodt tudatban, hogy a dekonjunktúra első jelénél a legnagyobb tehertételt képező munkabérrel kalkulálni nem kell. Ez intézkedés megnehezíti a kevésbé jól fundált vállalatok könnyelmű alapítását, vagy túlfejlesztését, ellenben a szilárd, nagy vállalatok vezetőit nem fogja visszatartani a piac normálisan emelkedő felvevőképessége által indokolt üzemfejlesztéstől.

E rendszabályt indokolja a közgazdasági észszerűség, de még két irányú — a munkások és munkaadók iránti — igazságosság is.

A mai helyzetben a vállalat nyereségeiben egyáltalán nem részesedő munkás viseli elsősorban a vállalat kockázatát, mert annak kissé rossz üzletmenete őt fosztja meg legelőbb kenyerétől. Ennek elgondolása a legforradalmibb mentalitás melegágya.

A munkanélküli segélyezés általános formája rendkívül igazságtalan a nem konjunkturális, szolid alapozású vállalatok szempontjából. Minden valószínűség szerint nem ezek lesznek a munkabeszüntetők, pedig csakúgy hozzájárultak a munkanélküli segélypénztárhoz, mint az üzembeszüntetést, vagy redukciót könnyelműen bevezető konjunkturális cégek, sőt áldozatuk még nagyobb, mert — üzemeiket nem szüneteltetvén — ezalatt is fizetik a díjakat és eltartják a lelkiismeretlen és könnyelmű vállalkozók munkanélkülijeit.

Igazságtalan e forma az állampolgárok összességével szemben is, mert a konjunktúra nyereségét a vállalkozásnak meghagyja, ellenben a dekonjunktúra áldozatait nagyrészt az állammal fizetteti meg.

A munkanélküliség elleni biztosítás új módja a munkások teljesítmény-emelkedésében rekompenzációt talál. A szociális megértés művei bő gyümölcsöt teremnek, közvetlenül a nagyobb teljesítményben, közvetve a termelés zavartalan menetét biztosító békében és megértésben.

A munkanélküli segély ily megoldása határozottan gyengíti a konjunkturális idők lendületét, viszont a depressziós korszakok bajait is enyhíti, tehát szintén hatásos segítséget nyújt a válságok számainak csökkentésére és káraik ellensúlyozására irányuló küzdelemben.

Jó hatását kiegészíti a munkabéreknek és tisztviselői fizetéseknek a technikai fejlődést állandóan követő, kötelező megállapítása, minek következtében a termelés és fogyasztás egyensúlya állandósul.

Adóreform.

Általános, nagyon messzemenő áldozathozatal nélkül nem gyógyíthatjuk be a legégetőbb sebeket sem, nem elégíthetjük ki a legjogosabb igényeket sem.

Ezért ne ijesszenek meg senkit következő javaslataim, melyek különben is csak első hallásra oly riasztóak, végeredményben még a látszólag agyonadózottak javát is szolgálják. De meg aránylag könnyen elviselhetők, mert valóban általánosan érvényesülnek, szemben a ma szokásos adónevekkel.

Egy átmeneti időszakban minden vagyron — ingó vagy ingatlan, nagy avagy egészen kicsiny — minden jövedelme

az államot illeti. Kivételt képez a 60 éven felüli, illetve más okból keresetképtelen önállók és ezek özvegyeinek hasonló-képzettségű közalkalmazottak nyugdíját meg nem haladó összjövedelme. Ugyancsak mentesül a bizonyos kataszteri jövedelmi átlaggal bíró kisbirtok, amely a tulajdonos kézi-munkájával körülbelül a legalsóbb állami fizetési osztály jövedelmét adja. Hasonlóképpen a kisiparos és kiskereskedő, avagy egyéb kicsiny önállónak említett szinten alul maradó, személyes közreműködésével megszerzett vagyonhozadéka.

A saját vagyona felhasználásával nemzetgazdaságilag hasznos tevékenységet folytató földbirtokos, kereskedő, iparos, avagy más foglalkozású természetesen nem marad kenyér nélkül. Egyéni munkája fejében megtarthatja jövedelmének, illetve vagyonhozamának az azonos képzettségű és hatáskörű közalkalmazott fizetésével egyenlő hányadát.

A vagyonából élőt alkalmassága esetén saját vagyonának hasznosításánál, vagy megfelelő közületi alkalmazásban kell foglalkoztatni szintén korának és képzettségének megfelelő közjavadalmazással. Amennyiben ez nem lehetséges, úgy vagyonhozadékanak hasonlóképzettségű közalkalmazott nyugdíját meg nem haladó részét élvezheti.

Az iparos, kereskedő, bérlő, magánalkalmazott és a szellemi pályákon működő vagyonhozadékkal egyesített összjövedelme sem haladhatja meg a közdíjazás arányait. A felsőbbrendű szellemi munka értékelése a magasabb rangosztályba sorolással jut kifejezésre.

Állami szolgálatban lévő, vagy más nyugdíjjogosult állású hasonló elbánás alá esik és vagyona után csak az esetben kaphat járadékot, ha képesítéséhez viszonyítva alacsony díjazású rangosztályban van és akkor is csak a különbözet mértékéig. Nyugdíjasokra ugyané szabály mérvadó.

Ez az egyszerű, világos és abszolút érvényű formula eldönti az álláshalmazások régóta vajúdó vitáját is. Fellebbezhetetlen igazságával, tárgyilagos, rideg elfogulatlansággal felel a kérdésre, hogy ki és kinek a felesége maradhat meg a második állásban: Csak az, aki korához és képzettségéhez mérten alacsony köztisztviselői javadalmazást, avagy egyébként aránytalan jövedelmet élvez.

Egyidejűleg megszűnik minden ellenőrizhetetlen értékű kedvezmény.

Nem lesznek szabadjegyek az állami szolgáltatások igénybevételére, még a törvényhozók számára sem. Magánintézmények sem adhatnak ki ilyeneket, semmiféle címen, mert ezek ajándékozása többé kevésbé a közhivatalok jogosulatlan jóakarattöbbletének megnyerése érdekében történik.

A köztisztviselői kar túlnyomó többsége örömmel fogja üdvözölni e kétes értékű, még az összesség számára biztosított esetben (pl. vasúti jegy) sem egyformán felhasználható, állítólagos kedvezmények törlését.

Ha egy mindenkire egyaránt értékes rekompenciát kap cserébe, elsősorban a köztisztviselői kereseti adók eltörlésével, főleg azonban a fogyasztási adók megszűnésével, mely utóbbi juttatás még a családvédelmi szempontok legteljesebb érvényesülését is biztosítja.

Annál inkább, mert bármely kedvezmény elvesztése most már nemcsak a tisztviselőtársadalmat érinti, hanem azonos arányban csökkenti a tisztviselői javadalmazásokhoz kapcsolt összes egyéb foglalkozásúak jövedelmét is.

Mert az elemi igazság követelménye, hogy a szabadfoglalkozásúaknak a közalkalmazotti díjazásnak megfelelően szintezett jövedelem összegében mindezek értékelése bentfoglaltassék.

A nehezen értékelhető mellékesek elmaradásával e valóban nem könnyű kiszámítási művelet valamelyest megegyszerűsödik és hozzávetőleg a következő képet nyeri:

1. Közalkalmazotti fizetés.
1. Családi pótlék.
1. Lakbér.
1. Nyugdíjhányad.
1. Kockázat.

A magánfél több munkaidejét és saját rovására igénybevett szabadságidejét a fizetési osztályba sorolásnál kell már tekintetbe venni.

Az 1—3. tételek nem képezhetik vita tárgyát.

Utóbbiak talán már magyarázatra szorulnak, mert a tisztviselői javadalmazásnál magasabb jövedelem maximum

indokolásul szolgálnak. Ezenfelül pedig értékmegállapításuk hasonlóan nagy körültekintést és elfogulatlan igazságszere¹-tetet igényel, mint a rangosztálybasorolás. A kérdés valóban nehéz, de nem megoldhatatlan és tanulságos megismerésekre¹ és következtetésekre nyújt alkalmat.

Az önállóak jövedelmét az állam nem szavatolja, amint ezt jövedelmük legfelső határának megállapítása joggal vonná maga után. Ezt a közület nem vállalhatja, részben érthető anyagi okokból, főképp pedig azért nem, mert ezáltal felidézné a marxi kollektív termelőrend összes hátrányait és veszedelmeit, A termeléstől elvonná az egyéni kezdeményezés jótékony, mozgató elemét és tág teret nyitna a renyhességnek és szabotálásnak.

Akik tehát továbbra is viselik az önállóság minden kockázatát, a keresetképtelenség és öregkor bizonytalansága mellett a termelési folyamat veszélyeit, az értékesítő piac szeszélyeit — kell, hogy ezért ellenértéket, a tisztviselői biztonsággal szemben többletet kapjanak, különben e mindig — és gyakran alaptalanul — irigyeltek meg nem érdemelt hátrányos helyzetbe jutnának.

A társadalomszervezés célszerűségi közszempontjai nem engedhetik meg egy fordított értékrend kialakulását: a vállalkozásra alkalmas, cselekvőbb embertípus nem állhat az adminisztratív, bár szintén nélkülözhetetlen szervek mögött. Különben megbukik a gazdasági rend.

A ma emberét minden magasabb helyről jövő buzdítás és az önnállóságot oly gyakran kecségtetően ecsetelő felszólítások ellenére is csak a fix vonzza.* A sajnálatos eltolódást nem lehet még messzebbmenően alátámasztani a nélkülözhetetlen jószágtermelés kárára, ellenkezőleg *minden eszközzel meg kell erősíteni, sok vonatkozásban felindítani a vállalkozásra és önállóságra törő hajlamot.*

Javaslataim ellentmondani látszanak a most hangoztatott elvnek, mert az önállóság legnagyobb vonzóerejét a korlátlan és nagyméretű egyéni hasznot lehetetlenné teszik. Később kimutatom, hogy a valóban egészséges és becsületes vállalkozás, bár mainál sokkal kisebbarányú, de annál állan-

* Ezen és alatt következő ténymegállapítások természetesen nem a pillanatnyi — háborús, kivételes — helyzetre vonatkoznak.

döbb eredményeit jelen rendünknel mennyivel hatályosabban biztosítják.

Most pedig türelmet kérek addig, amíg az önállók társadalmi jószágrészesedését letárgyalom. Mint fentiekből látszik kétoldalról várható ellenvetésekkel szemben kell védekezni. Az önálló életnívója nem lehet messze túl a fix fizetésnek határpontján, a társadalom létérdeke nem engedheti meg a zsákmányolással egyenlő vagyonszerzést, ugyanakkor a közösség szempontjai követelik meg másfelől a vállalkozói kedv ösztönzését a közönségesnél magasabb lehetőségek kilátásba helyezésével.

Még egyszer hangsúlyozom, hogy az önállóak jövedelmeit az államhatalom, mint a múltban ezután sem szavatolja, tehát a már előbb említett jövedelmi tényezőkn túlmenőleg teljes joggal kívánhatják a maximum megállapításnál elsősorban a tisztviselői átlagos szolgálati és nyugalomban töltött éveknek megfelelő nyugdíjhányadot, mint többletet. Ez azonban csak a keresetképtelenség és öregkor bizonytalanságának ellenértéke és fix összegben kifejezhető.

A termelési károk és veszélyek, valamint a piaci hullámzások kiszámíthatatlan esélyeivel szemben járó többlet már nem határozható meg ily könnyen és fix összegben rögzítése nem is kívánatos, mert nem szabad a szorongalom és igyekezet elé még a legmagasabb határokon túl sem áthághatatlan korlátokat emelni. E téren egyedül helyénvaló eljárás a degeneratív kidcs alkalmazása, tehát az előbbi, tényezők által már kimerített jövedelem túlhaladása esetén a többletnek — mondjuk — 30-tól 40%-ig terjedő visszahagyása és a kincstár részéről a 70-től 90 %-ig történő igénybevétel.

E módszer megfelelő bevételeket biztosít a pénzügyi hatóságoknak. Lehetetlenné teszi a veszélyes gazdasági eltolódásokra vezető mammutnyereségeket, amelyek nem utolsó sorban a válságok okozói. A gazdaságmozgató egyéni törekvést még a legmagasabb jövedelmeknél sem kapcsolja ki, mert még ott is nyújt lehetőséget újabb, bár nagyon mérsékelt vagyonszerzésre. A közgazdaság kiegyensúlyozottságához, egyidejűleg életképességéhez értékesen hozzájárul.

Esetleges vagyonváltság viselése soronkívüli terhelést jelent. *Ezért meg kell engedni a megállapított jövedelem-maximum csökkentése nélkül a vagyonváltságnak a vagyon állagából való kiegyenlítését, akár e célt szolgáló eladások,*

akár pedig — és ez a legbecsületesebb, egyúttal a leg jogosultabb kérelem — a vagyontárgyaknak az adókimutatásban felvett értékek alapján való kincstári átvétele által. Utóbbi eljárást meg kell engedni az ártatlanul fizetéseképtelenek vagyontörölésére való tönkretételének elkerülésére. Egy vagyonszállítás azonban csak az 1914. óta keletkezett vagyontörölésnek többszörös igénybevitelével képzelhető el.

Ugyanígy és hasonló módokkal lehetővé kell tenni a továbbra is fennmaradó örökösödési és vagyonszállítási illetékeknek és a közületi dologi szolgáltatásokért (út, csatorna, stb.) kiróvott hozzájárulásoknak természetben kifizetését.

És meg kell engedni a maximált jövedelem igazolt hiányának eladásokkal pótlását.

Egyéb eladások a megállapított jövedelmi maximum leszállítását vonják maguk után.

*

Az egyéni jövedelmek észszerű és természetes kiegyenlítése nem lenne teljes a községi közületek hasonlóképp kirívó vagyoni különbségeinek kiegyenlítése nélkül.

Enélkül fél munkát végeznénk, mert az egyén helyzetét saját anyagi viszonyai mellett nagymértékben befolyásolja az illetékes község vagyoni állapota.

A következő fejezetben ismertetett javaslatok szerint az adók — mint feleslegesek — egészen megszűnnek és ennek természetesen folyományaképp elmaradnak a községi stb. pótdókok is, amelyek eddig egészen abnormis eltéréseket mutatnak az ország különböző községeiben és aránytalanul sújtották egyes helységeik lakosait.

Az egész ország pénzügyi bevételeinek egységesítése és egykéz által behajtása következményeképpen a közületek (vármegye, th. város, községek) háztartásainak anyagi fedezetét kizárólag az állam látja el, eddigi költségvetésük szerint, kivételével a szociális kiadásoknak, melyeket lélekszám szerint utal ki a kormányhatalom, függetlenül a közület anyagi erejétől.

Nem engedhető meg az alkalmazott osztó igazság nevében, hogy Budapest luxusszanatóriumokat emeljen alkalma-

zottainak, midőn a falvakban még a legnagyobb nyomor sem számíthat enyhülésre és nem jut kórház a legrászorultabb szenvedőknek.

Amennyire indokolt pl. Budapest egyéb kiadásainak eddigi magasságban való fedezése, a világvárosi nivó fenntartása és sok egyéb szempont miatt, époly igazságtalan lenne a nyomor és szenvedés enyhítésére fordított összegeknek előbbi nagyságban való kiutalása. Ellenkezőleg a helyes az volna, hogy a tehetős községek rovására a legszegényebbet még fokozottabban támogassa a kormányzat.

A becsületes kiegyenlítés legelemibb követelménye még a közületi tisztviselők állami rangosztályba sorolása és ennek értelmében díjazása, a rejtett boríték és dugpénzek, természetbeni utalások folyósításának és elfogadásának legszigorúbb eltiltásával és büntetésével. Ugyanez vonatkozik minden kommunális üzemre és intézményre.

*

Az átmeneti időszakban — esetleges vagyonváltság kivételével — minden adózás szünetel. Az átlagon felüli jövedelmek állami igénybevétele több adónem behajtását feleslegessé teszi. A fogyasztási adók, tisztviselői és más kategóriák kereseti adói elmaradnak, mert ezekért a kincstárt más ellenértékek kárpótolják.

Megszűnnek a vállalatok adói is, mert ezentúl kizárólag a jövedelmeiket élvező, sokkal hatályosabban ellenőrizhető természetes személyeken keresztül adóznak. Ugyané szabályok irányadók a többek javadalmazását szolgáló testületi vagyonokra is (pl. papi birtokok.).

Mind e vállalatok és testületek, ugyancsak a nem fix fizetésű önálló egyedek a legszigorúbb könyvelési és pénztári ellenőrzés alatt állanak, pontos rendelkezések írják elő mérlegkészítésük módozatait, a kiutalt összegekről pedig minden adatot közölnek a pénzügyi hatóságokkal. E kontroll hatályosságát erőteljesen emeli a tisztviselőket és munkásokat a bevezetendő haszonrészesedés megállapítása érdekében megillető állandó betekintési jog (könyvelés, pénztár, mérleg), mely azonban nem terjed ki az üzemvezetésre.

A mai adórendszer rossz.

A valóságos adóalapot sohasem tudja megállapítani, mely hiányát az adónemek sokféleségével igyekszik pótolni. E körülmény csak fokozza kiáltó igazságtalanságát, mert az átláthatatlanul elágazó adókiadás még inkább eltakarja a becsületesek sérelmeit és az alattomosok megtévesztéseit.

Bonyolódottságánál fogva tisztviselőre és félre egyaránt idegölő, drága és nem gazdaságos. Sok adónem kimunkálása majdcsaknem felemészti az adóbevétel összegét és hatása csupán abban nyilvánul meg, hogy a termelő osztályok pénzét és idejét haszontalanul fecsérli.

A mai adódszungen folyton ismétlődő félelmetes papír-áradatával szemben a jövőben még egy ívet sem kell kitölteni. Ellenkezőleg a közterheket megállapító és behajtó tisztviselő továbbmenőleg is kíméli az adóalanyok munkaerejét, mert könyvviteli és pénzügyi adminisztrációjukban segít.

A legkülönbözőbbnevű adóhivatalok legnagyobb részben felszabaduló tiszti és altiszti (pénzügyőri) személyzete ezután egészen megváltozott munkakörben dolgozik. A kisebb üzemek könyveit vezeti, nagyobbakét főkönyvelőként ellenőrzi és pénztáraikban állandó szolgálatot teljesít. Mindig az állam teljes vagyoni felelőssége mellett.

Az adótisztviselő ez újszerű tevékenységével keresztülviszi az állami részesezésnek valóságnak megfelelő beszédét. Megbecsülhetetlen adatokat nyer az adóreform megalkotásához, illetve e tervbevetett új közteherviselési rend eredményes volta esetén ennek végleges kialakításához járul hasznos tapasztalataival. Tájékozódását nagyon elősegíti a szakmák szerinti beosztás. Egy tisztviselő több, de mindig hasonló természetű gazdasági személyt lát el és így beható ismereteket szerez egy foglalkozási ág összes felmerülhető kérdéseiben.

E reformmal voltaképpen véglegesen megoldódik az igazságos, arányos és — egyszerű adózás annyit vitatott problémája. Mert az ismertett rendszer érvényben maradhat az átmeneti évek után is, csupán a szabadfoglalkozásúaknak és a vagyonnak kell később nagyobb engedményeket tenni az ambíció fokozottabb ébrentartására.

Az egyvonalú adózás ellenségeivel szemben ismételt és ismételt meg kell állapítani, hogy csak az egyetlen adó lehet igazságos, mert hatóságok által — és így is csak köz-

vetlenül a jövedelemforrást megfogva — ellenőrizhető és az adóalany anyagi helyzetéhez híven kiróható. Teljes áttekinthetősége és világos egyszerűsége folytán a közvélemény is gyakorolhatja mindennél hatályosabb felügyeletét.

Az adómorál erősen emelkedik a valóban igazságos, friss szellem átérzése folytán és a jelenben oly romboló hatású, ferde adókivetési és törlési rendszabályok kiküszöbölésével. E reform csak a rejt ejt jövedelmek élvezőinek árt. másoknak csupán rengeteg izgalom és munkaképességet bénító felesleges zaklatás elmaradását jelenti.

Az adótitiszviselő is szerencsés helycserét csinál. Az adóhivatal ideget és lelket őrlő egyhangúságából kilép a mozgalmas gazdasági életbe és önállóbb, intelligensebb feladatot kap. Eddigi, sok és lelkét nyomorító, a termelő társadalomnak akaratlanul is csak bosszúságot és kárt okozó — munkája helyett új szerepköre a hasznosság boldog tudatával tölti be. Ezentúl csak örömet és meglegedettséget kelt működésével. Az ellenségeskedést szoros és szorgos együttműködés váltja fel a két, most már egyformán produktív réteg között és az összmunkálkodás nyomában roppant méretekben nő a nemzeti termelés. Az érdekek közössége ilymódon kihat az egyén helyzetének javítására is.

A tisztviselő ellenőrző munkájával párhuzamosan — jóformán minden külön megerőltetés nélkül — még egy és minden eddiginél hasznosabb tevékenységet fejt ki.

A modern gazdaságvezetés, úgy a mezőgazdasági, mint az ipari és kereskedelmi — jóval nagyobb tervszerűséget, több üzemtani ismeretet követel, mint a háború előtti. A könyvelés fontossága pedig mindinkább előtérbe lép, mert előfeltétele a racionális szervezésnek. Ennek felismerése vezette az amerikai farmereket és más országok gazdáit is a központosított agrár könyvelő telepek felállítására, melyeknek tisztviselői helyszínre kiszállva vezetik a számadásokat, a központban feldolgozzák a szerzett tapasztalatokat és a tanulságot ismét közlik megbízóikkal. És — könyveik hitelességét az adóhatóságok is elismerik.

Ott külön drága embereket alkalmaznak e célra, jelentőségét annyira értékelik. *Nálunk az adórengeteg felszámolása után ingyen állana rendelkezésünkre egy, könyvelésben*

teljesen jártas tisztviselői kar, mely egyelőre még szakképzettséggel nem bír, de az üzemek látogatása következtében betekintést nyer az üzleti világ titkaiba és így üzemszervezési és értékesítési kérdésekben hasznos gyakorlati tanácsokat adhat az érdekelteknek.

Később már kizárólag mezőgazdasági, ipari, vagy kereskedelmi szakiskolát végzett, könyvelési és üzemtani ismeretekben speciálisan kiképzettekkel egészülne ki e testület.

Az adótisztviselőt ma mindenütt elkeseredett arcok fogadják. A jövőben elégedett magánfelek üdvözlik a termelés sikerében szintén érdekelt munkatársukat, aki a hivatal szüklátókört és rosszkedvet nevelő, fülledt szobáiból a lüktető, duzzadó életbe lép és annak széles horizontjával tágitott tekintettel szemléli a világot, eseményeket és embereket.

*

A közteherviselés rendezése után a javak elosztását is a valóság józan követelményeinek megfelelően kell megoldani.

A tévedhetetlen norma e vonatkozásban is rendelkezésre áll. A legalsó néprétegek kereseti viszonyai megközelítőleg a legalacsonyabb közfizetésekhez igazodhatnak és egyébként is a közalkalmazotti összjavadalmozás az irányadó.

Ha pedig az országban sokan e színvonal alatt élnek, akkor a költségvetés anyagi és személyi szükségletein túl fennmaradó állami bevételeket nem lehet a közalkalmazottak kívánságainak fedezésére fordítani. Mindaddig, ameddig az egyéb dolgozók és dolgozni akarók el nem érték a munkáéveiknek, illetve életkoruknak megfelelő legkisebb közdíjazás mértékét.

Amennyiben pedig a vagyonok és az önállóak ismertett megadóztatása nem szolgáltatna erre elegendő anyagi eszközöket, úgy a közjó elve alapján le kell szállítani a közalkalmazottak járandóságait is addig a fokig, ahol a legalsóbb tagozat illetményei hozzávetőleg érintkeznek a kezdő magántisztviselő, a mezőgazdasági és ipari munkás béreivel, helyesebben, ahol utóbbiak emelkedése már meghozza a kiegyenlítést.

Hiszem, hogy egyetlen elfogulatlan ember sem tagadja ezen esetleges kényszerrendszabály jogosultságát és társa-

dálmi célszerűségét. Annak is inkább, mert ez most már nemcsak a közalkalmazottakat érinti, hanem hasonlóképen befolyásolja az önállóknak arányosított jövedelmeit is.

A nemzetgazdasági helyzet javulása viszont egyenlően emelné mindhárom csoport életstandardját.

Egyik előbbi fejezetben már kifejtettem, hogy a közgazdasági célszerűség nem engedheti, hogy a vállalkozást hordozók életszínvonala tartósan a biztos jövedelmű köztisztviselőé alá süllyedjen.

Ugyanez vonatkozik az alkalmazott mezőgazdasági és ipari munkás és magántisztviselőre is. Ha jövedelmeik messze elmaradnak a közaltisztek keresetétől, hosszabb időszakban e körülmény ferde és egészségtelen eltolódásokat fog eredményezni a társadalmi munkamegosztásban.

Mindezek a nyugdíj nélküli, valóban termelő rétegek joggal kívánhatják a legkisebb közalkalmazott illetményeinek és létbiztonságának legalább megközelítését, munkamennyiségük és ismereteik alapján sokszor túlhaladását is.

Az önálló kisparasztság, kisiparosok és kiskereskedők jövedelmei — körülbelül a mai jövedelemadókat fizetők határáig — a tervszerint egészen adómentesek. Életszínvonalukat — bárha sokszor alatta marad a legalacsonyabb közalkalmazotti kategóriának — a közület csakúgy nem szavatolja, mint az egyéb önállókét.

Senki sem követelhet többet és senkitől sem várhatjuk, hogy állandó foglalkozása mellett kevesebbet kérjen, mint a közalkalmazotti javadalmazás.

A közvetlen termelő elemek életstandardja nem lehet kisebb, mint a szintén nélkülözhetetlen, de — ne értessem félre — mégis csak közvetve hasznosaké. A társadalom nem tulajdoníthat nagyobb fontosságot az adminisztrációnak, mint a jószágtermelésnek.

A jövedelemarányosítás és teherelosztás irányadó, fő nézőpontjai a szükség foka és sürgőssége, evvel egyvonalon — közcélszerűségből — az egyes foglalkozások társadalmi hasznosságát, jószágtermelésben való közvetlen értékét is tekintetbe veszi.

A szociális igazságtévesben nem ismer kivételt fel, de lefelé sem.

Az idők válaszáján felállítja a keresztény követelményt: senkitől sem kívánhatjuk azt, amit magunk tenni elmulasztunk.

A közösség minden tagjától becsületes elfogulatlanságot követel saját igényeinek megállapításában és az állandóan felfelé tekintés helyett az alantabb állók meglátását is elvárja a sokat emlegetett haza nevében.

És ennek nagy érdekeiért belátó mérsékletet kér a nemzetösszesség minden fiától.

*

Úgy érzem, hogy javaslataim következetes megvalósítása esetén eltűnik tengernyi irigység, indokolatlan elégedetlenség és romboló gyűlölet és helyet ad a megértő összműködésnek és alkotó munkának.

Általános értékű, magas erkölcsiségű osztóigazság érvényesül, mely egyképen az állami jólét fokához köti mindenkinek sorsát.

Nem hibátlan, mert emberi elgondolás! Nem abszolút jó, mert mindig csak a relative legjobbat tudjuk — megközelíteni.

Valóban kiegyenlít, mégsem szintez az ostoba egyenlőség minden emberivel ellentétes módjain. Egy vonalú, egy nevezőjű, megvesztegethetetlen elfogulatlanságú igazságosztás, mely megtartja az ész, értelem és műveltség ranglépcsőjét, de nem engedi meg az indokolatlan kiugrásokat. Nem zárkózik el a magasan állók egészen kiemelkedő díjazásától sem, de csak a létminimum általános biztosítása után ad erre lehetőséget.

Keresztényt és zsidót egyaránt érintve — nem teszi ugyan feleslegessé a zsidóügy végleges rendezését, annak legmérgeesebb vadhajtásait mégis elsorvasztja a nagy jövedelmek észszerű mérséklésével és a vagyoni eltolódások hathatós ellensúlyozásával.

Módozatokat talál a legnagyobb és legkirívóbb szükség enyhítésére.

Céltalanná teszi a jövedelem és álláshalmozást.

Arányosan terheli az állampolgárokat.

jelenben viszonylagos megnyugvást teremt és közeledik az elérhető legnyugalmasabb társadalmi állapothoz, mert a teherviselés mérvét, ha nem is rögzíti, de arányait — az ország mindenkori anyagi helyzetének megfelelően emelkedő vagy csökkenő hozzájárulások lefektetésével — egyszersmindenkorra megszabja. Nem egy napra tesz igazságot, sem rövid időszakra, hanem időtől és viszonyoktól függetlenül.

A jelenlegi, bizonytalanságot állandósító, kocsonyahalmazállapotú adórendszerrel szemben *bárcsak viszonylagos, mégis megbecsülhetetlen stabilitásával a vállalkozás megnyugtatót szolgálja, annak aránylag kedvező kalkulációs lehetőségeket kínál.*

Ugyanakkor az állami költségvetés előkészítőinek is fix támpontot nyújt a valóban elérhető bevételek mértékéről, váratlan szükség esetén emelési lehetőségeiről is, mert birtokában van az egész ország teherviselőképességét mindenkor érzékeltető formulának. Módozatok állanak rendelkezésére a még oly nagy, váratlan kiadásoknak lineáris és arányos elosztására.

A nemzet áldozatkészségére így minden időkben joggal és bátran lehet hivatkozni, mert a terhek becsületes elosztása minden tisztességes és kötelességtudó embert a legnagyobb erő kifejtésre ösztönzi, a meglapuloknak pedig nem enged mellébeszélést és kibúvást.

A közalkalmazotti javadalmazások minden változása most már egyenlő mértékben kihat az ország összes lakására és így senki sem tiltakozhatik, ha az államkincstár rossz helyzete megkívánja a fizetések leszállítását, illetve a javuló pénzügyi viszonyok megengedik az emelést.

Az önállók közdíjazást meghaladó százalékos részesedését pedig a gazdasági fellendülés és süllyedés amúgy is erősen befolyásolja és ott is meghozza a kiegyenlítődést.

Az állampolgárok anyagi helyzete gyorsan, határozottan és az emberi jogérzetnek megfelelően módosul a nemzetgazdaság mindenkori állapotának megfelelően, miáltal a konjunkturák és dekonjunkturák ma oly gyakori váltása ritkul és káros kihatásaik is gyengülnek.

A modern közgazdaságtan állandóan napirenden tartott — a foglalkozási csoportok társadalmi jószágrészesedési ará-

nyánál nem kevésbé fontos — kérdése a termelés és fogyasztás megfelelőbb összhangjának kialakítása, a gazdasági tervszerűség céltudatos kiépítése. Adózási reformunk nem nyújthat e téren nagyon messzemenő eredményeket, de szerény eszközeihez mérten mégis aránytalan sikerrel bízhat.

A közgazdasági változások e rendben az összes állampolgárokat egyformán és legrövidebb időn belül elérik. A lefelé hanyatló hullám súlyát azonnal elosztja, azért az egyes személyek könnyen viselik a gazdasági ellenállóképességükkel mindig arányos terheket.

Az eddigi gyakorlatban pedig a dekonjunktúra és a válságok roppant elmélyüléseit elsősorban az idézte fel, hogy a gazdaságilag erősek a maguk életstandardjának jogosulatlan megtartása érdekében alkalmazottaik sürgős elbocsátásával 'és azok bérleszállításával védekeztek. Tehát a leggyengébbekre hárították a hanyatlás első hullámát és azoknak különben is gyenge fogyasztóképességét még inkább letörték. Nem szorul magyarázatra, hogy e magatartás okozza a gazdasági válságok huzamos időtartamát, makacs gyógyíthatatlanságát és nem ritkán a rövidlátóknak vagyoni romlását. A tömegvásárlóképesség általuk is előmozdított hirtelen zuhanása helyrehozhatatlan vevőhiányt teremt a fogyasztó piacokon és maga alá temeti a mohókat.

Részben limitált, másrészen pedig erős kulccsal mérsékelte új jövedelmeik mellett ily oktan cselekedetek kevésbé csábítanak. De meg az állami munkabérminimum megállapításán kívül is hathatós ellenszert alkalmazhatunk a munkás-elbocsátások indokoltságának — szociális szempontból ugyancsak teljesen jogosult — ellenőrzésével.

A gazdasági fellendülés maradandóságát biztosítja, hogy előnyei rögtön és arányosan — nem hosszú társadalmi harc után — jelentkeznek a legkisebbnek életnívójában is. A fogyasztóképesség haladéktalanul emelkedik és a megnagyobbodott termelési tömeghez hajlékonyan simul. Nyilvánvaló, hogy e körülmény akadályozza a mélypont felé való újra elindulást, illetve állandóan fokozódó, — mert emelkedő tömegjólétre támaszkodó — prosperitás forrása lehet.

Az állam ellenőrző közegei révén nemcsak a jövedelmek igazságos megterhelését szervezi, de rajtuk keresztül, kényszer alkalmazása nélkül — befolyást gyakorolhat a gazdasági

élet irányítására. Kizárólag üzemi tapasztalatokkal bőven rendelkező és a közgazdaság tényezőivel érdekközösségüket felismerő tisztviselőinek központi statisztikákkal is alátámasztott, jóakarató tanácsai útján. A termelők szívesen fogadják a munkatársakként tisztelt, közbecsülésben álló tisztviselők felvilágosításait és útmutatásaikat saját érdekükben önként követik.

A tisztviselőellenőrök hatásköre nem terjed ki a munkaadói jogokra. De a jövedelmek nyilvántartásán túl jelentést tesznek még az üzemek netán szándékos elhanyagolásáról, a vállalati tiszta jövedelmek élvezőiről és azok jogcímeiről, végül pedig — mint már említettem — az esetleges munkáselbocsátásoknak a vállalat anyagi helyzetével nem indokolható voltáról.

A közgazdaság harmadik nagy problémája a termelésnövelése, mert csak többtermelés mellett lehet többet szétosztani.

Az ember rendelkezésére álló relativ lehetőségek határai között ennek is megfelel az új rend. Sok tényezőt állít e cél szolgálatába. Elsősorban a megfelelő bérek és a nyereségrészesedés bevezetése folytán elégedett munkásság fokozódó igyekezete hat hasznosan. A vállalkozók és vezetők felszabadítása az adminisztratív zaklatások alól lehetővé teszi az üzemek tökéletesebb felügyeletét és kézben tartását, valamint a szakműveltségnek korszerű színvonalra fejlesztését. A könyvelési és pénztári teendők egy jó részének az adótisztviselők által átvétele továbbmenőleg elősegíti azt, időmegtakarítás által. Az érdekközösség megteremtése a bürokráciát a termelés szolgálatába állítja. Mindennél továbbmenő hatással bír az üzemtani tudásnak és a legmegfelelőbb üzemmódoknak megismerése a tisztviselők felvilágosító munkája révén, mert a helyes üzemvitel a szakismeretek kellő birtoklásánál is erőteljesebben növeli a rentabilitást.

Az új rend erőszak mellőzésével, a vállalkozás legfontosabb jogainak érintetlen hagyása mellett mainál nagyobb arányú, egyenletesebb ütemű, kevesebb válsággal küzködő és azok által kevésbé szenvedő, nemzeti szükséglethez jobban idomuló, tervszerűséget inkább megközelítő termelést biztosít romboló egyenlősítés nélkül, arányosított, igazságos jószágelosztással és egészséges tömegfogyasztással.

Hogy a szabadságjogokat korlátozza? Kevésbé mint a mai rend és még kevésbé mint az elképzelhető bármely kollektív közgazdasági elgondolás. Talán ép ez legfőbb érdeme, hogy az emberiség egyik legnagyobb és nem régen még legféltebb kincsét, az egyéni szabadságot megmenti.

Újabb befektetéseket, új hivatalokat nem kíván. Köz- és magánpénz igénybevétele nélkül hozza meg eredményeit, csupán az elterebélyesedett bürokratikus improdukción leépítésével, illetve a hasznos cél szolgálatába átállításával.

Ellenségeskedés helyett szorgos együttműködést, egymás munkáját értékelő jóakaratot visz az egyaránt elégedett, egyaránt produktív, eddig mesterségesen elválasztott társadalmi csoportok és osztályok közé.

Egyesítve jelentkeznek a liberális és kollektív rend jó oldalai.

Mélyreható termelési beavatkozás és messzemenő igazságtézés ellenére sem jelentkeznek a kollektív termelőmódban elmaradhatatlan termelési visszaesések. Ellenkezőleg itt a megfelelő beavatkozás a tisztviselők gondolkodását is kapitalisztikusan átformálja az érdekközösség megvalósítása és érzékeltetése által. Az egyéni ambíció és szorgalom felduzadása a javak termelését újabb erőfeszítésekkel gyarapítja.

Nemhogy a kollektívizmus veszélyei mutatkoznának a gazdasági életben, még a közadminisztrációban is a magánvállalkozás mozgékonyágát honosítja meg.

Az államhatalom a nemzeti jövedelem nagyobb felének részrehajlást nem ismerő elosztója leend.

De a társadalom minden egyes tagja — a közalkalmazottak is — egy óriási arányú vállalkozás érdekeltjei lesznek, melynek virágzásától és sikereitől függ — elválaszthatatlanul — egyéni sorsuk is. Nagyé mint kicsié, miniszteré mint nap-számosé.

E reform nyomán egy állandóan szociálisak kiegyensúlyozott — mert a viszonyokhoz mindenkor elasztikusan alkalmazkodó — állam valósul meg, melyben a magánkezdeményezést és az önérdek hatalmas motorát nem bénítja meg a közhatalom, ellenkezőleg hatókörét még kiterjeszti.

Az új rend még a közalkalmazott illetményeit sem rögzíti, azért sem vállal korlátlan felelősséget. A fizetések a

változó gazdasági helyzet függvényeként módosulnak, miért is a tisztviselő érdeke elválaszthatatlanul kapcsolódik a nagy közvállalattá egyesített, mégis önálló magánüzemek kedvező üzletmenetébe. És így csirájában öli meg a nehézség és lassúság mindent késleltető és megnehezítő bürokratikus bacillusát.

Az állam nem avatkozik feleslegesen a gazdasági életbe. Mainál sokkal kevesebb zaklatással és mégis eredményesebben biztosítja a közterhek megfelelő kivetését és befizetését.

Szavatossága pedig csak az egyáltalán nem mellőzhető területekre terjed ki.

1. Minden dolgozni akarónak munkát biztosít a legalacsonyabb állami díjazást megközelítő bérért.

1. A mezőgazdasági, ipari, stb. munkabéreket ugyané színvonalon rögzíti.

1. Az utóbbi rendszabály által létminimumot vesztő munkaadónak jövedelmeit kiegészíti.

1. A keresetképtelenek segélyezését általános érvényességgel rendezi, a jótékonyági gyűjtések és egyéb társadalmi beavatkozások egyidejű teljes eltiltása mellett.

A dolgozó önállók és a tisztviselő társadalom ne féljenek az új rendtől. A becsületes vagyonnak sincs oka ijedelemre. Veszteségek érhetik valamennyit, de azok többnyire látszólagosak, mindenesetre átmenetiek és busásan megtérülnek a mindenkire üdvöt hozó későbbi fejlődésben. Az őszintén társadalmi igazságot óhajtó ember csak nyerhet.

A mai teherviselési rend, illetve rendszertelenség sokkal hátrányosabb minden önállóra, még a vagyonosra is. Amelyben egyik hivatalos tényező sohasem tudja, de nem is tudhatja, hogy a számtalan másik mennyire és mily adókkal, illetékekkel, hozzájárulásokkal és egyéb kimondhatatlan nevű fizetnivalókkal vette már igénybe fizetőképességét.

A köztisztviselők többsége sem veszít az új rendben. Az altiszti javadalmazás alatt maradó ideiglenesek még anyagilag is nyernek, mert automatikusan elérik e státust.

Amennyiben pedig feleslegessé válnak — és remélhetőleg sokan lesznek ilyenek, mert hiszen egy egészségesebb társadalomszervezésnek alapfeltétele a túltengő közigazgatási adminisztráció leépítése — mind szebb, több becsvágyat ger-

jesztő elhelyezkedést találnak a nemzetgyarapító termelésben.

Az egészségtelen íróasztal mellől a tisztviselőt is közelebb kell vinni a valósághoz, a köz érdekében és a közalkalmazotti kar testi és lelki egészségéért. Ezért a közigazgatási tisztviselőket is egy gyakorlati évre mezőgazdasági, ipari, vagy kereskedelmi üzemszolgálatba kellene beosztani.

*

A belső egyenetlenség, kölcsönös gyanakvás és bizalmatlanság mindent elmergező miazmáit el kell távolítani a népmzetestből.

Nemcsak vagyon és jövedelemszintezést kell eszközölni, el kell osztani a gyűlöletnek és irigységnek fojtó atmoszféráját a nélkülözők lelkéből, de a bizonytalanságnak és ugyancsak jogosult elkeseredésnek elemeit a dolgozó és termelő vagyonosok gondolkodásából is.

Csak a világosság segíthet. Rendszer, mely a jövedelmi viszonyokat becsületesen, egyúttal mindenki számára valóban átláthatóan rendezi. Nem hagy kétséget egyesek és társadalmi osztályok esetleges rejtett és jogosulatlan bevételei felől.

Rendelkezéseinek egyszerűsége és mindent átvilágító fénye megöl minden jogosulatlan ellenszenvet, buta irigységet, gyűlölködést és elégedetlenséget, És felszámol minden gonosz képmutatást.

Ez nem felforgató radikalizmus, ez a felforgatás megelőzése. Ha sokan félreértik is intencióimat én nyugodt lelkiismerettel teszem le a tollat.

Tudom, hogy minden szavam és minden gondolatom csak a megértést szolgálta. Nem vezetett előítélet és elfogultság senkivel szemben sem, csak az összesség és azon keresztül a most oly megvetett egyéniség érdekét kerestem.

Minden törekvésem a harc és gyűlölet ellen irányult. A keresztény bókéért.

BEFEJEZÉS.

Az új gazdaságszervezet minden vonalon jobban szolgálja a közgazdaságot, mint a jelenlegi.

Előmozdítja a tőkeképződést.

Nagyrészt megakadályozza, de mindenesetre mérsékli a termelőeszközök és a munkaerő parlagon hevertetését.

Fokozza a termelőeszközök kapacitását és az egyén munkateljesítményét, emeli minőségét, mindig kényszer nélkül, csupán a természetadta lehetőségek tökéletesebb és észszerűbb kihasználásával és a termelési érdekközösségnek széles rétegekre kiterjesztésével.

Növeli a termelést mozgó vállalkozás és azt szolgáló munkaerő biztonságérzetét. Ezáltal és a spekulációs szellem egészséges visszaszorításával a legjobb tehetségeket visszavezeti a termeléshez.

Az emberi eszközökkel elérhető terveszerűséget és kiegyensúlyozottságot biztosítja a termelésben, miáltal a válságok előfordulását, azok kiterjedését, tartamát és kárait erősen lecsökkenti.

A termelést fokozza, egyidejűleg azonban a fogyasztópiacokról is gondoskodik a tömegjólét emelésével.

Az összesség becsületes és hatásos gazdasági tevékenységét akadályozó és hátráltató önző hatalmakat visszaszorítja.

Sajnos, nagy népszerűsége nem számíthat, mer a ridegjózanágú középút sosem oly tetszetős, mint a végletek cso-

dálatos egyszerűségű megoldásai és nem nyújt oly kiváló lehetőségeket az élelmesekeknek, mint emezek.

A válságok enyhítését és leküzdését célzó társadalmi reform fő irányelvei: a termelést irányító vállalkozás és a termelést szolgáló munka felszabadítása az eshetőségek uralma alól, a gazdasági élet biztonságérzetének mindenirányú emelése, ezáltal a termelés józan fokozása, abból a spekulációs momentum lehető kikapcsolása.

Igazságosság, egészségesebb jövedelemmegoszlás, nagyobb, egyenletesebb, tervszerűbb nemzeti termelés vezetnek egészségesebb gazdasági élethez.

A fejlődés viszont az egyéni akarat és törekvés legteljesebb tiszteletbentartását követeli.

TARTALOMJEGYZÉK:

	Oldal:
BEVEZETŐ.....	3
LIBERALIZMUS.....	7
MARXIZMUS.....	14
A helyzet megoldása és a marxizmus pozitív gazdasági tanai.....	14
A marxizmus pozitív gazdasági tanainak lényege, a kollektív termelő rendszer.....	16
A kollektív termelő rendszer célszerűsége, megvalósíthatósága	19
összefoglalás	29
KERESZTÉNY GAZDASÁGI REND	33
Gazdasági alapfogalmak	33
Alaptételek.....	38
A liberális és kollektív gazdasági elvek alkalmazásának területei.....	40
A gazdasági rend felépítése.....	45
A gazdasági élet szervezési formái.....	46
A termelési tényezők nagyobb eredményességét célzó állami tevékenység	50
A gazdasági élet egyensúlyát biztosítani hivatott intézmények	54
Hitelreform.....	54
A termelés biztonságának emelése	63
A munka biztonságérzetének fokozása	65
Adóreform.....	67
BEFEJEZÉS	85